

РОЙ КРИСТИНЭ

**ТХЬЭНШЭУ
ДУНЕЙМ**

РОЙ КРИСТИНЭ

*ТХЬЭНШЭУ
ДУНЕЙМ*

Дыггэ кьуэкIыпIэм
щыблэ нэху

Сурэтхэр зыщлар
Гаврилов Б.

Рой Кристинэ
Тхьэншэу дунейм. Хъыбарщ.
Урысыбзэм кыкIэу зэрадзэкIащ.
1994 „Дыгъэ къуэкIыпIэм щыблэ нэху“.
Корнтал, Германия.

Ауш Христос кыызэралъхуар шагъэлъапІэ махуэм ипэ кыхэу жэщ дьдэм ирихьэлІэу, Рашово къяажэм шыщ мэкъумэшыщІэхэр кхъэм шыблэ-кІыжым, щтыжауэ шыль цІыхубз хьэдэм Іуащ. Псэ зыхэмытыж и бгъэм щІикъузарэ шащыху Іувым кІуэцІышыхъауэ абы иІыгът гухэщІу гыи щІалэ цІыкІур. Ар зыльэгъуа цІыхубзхэм я нэпсыр кыызэ-пижыхъащ. ЦІыхухъухэм хьэдэр къащтэри хуа-хъащ къяажэтетым.

Къяажэтетым и щхьэгъусэм деж къекІуэкІауэ гьунэгъу физхэр шызэхэст. Арати, псори зэуэ Іуэхум яужь ихъащ: хэт хьэдэм шыгъынхэр кыыщихт, хэт и щхьэр кыыщІиІыгъэт, хэти уэздыгъэр кыищ-тауэ къахуигъэнэхут. Сабийри адреи физхэм зыху-ей хуагъазэрт.

Ещанэ махуэм цІыхубз хьэдэр щІалъхъащ. Зы цІыхубз цІэрыІуэ гуэр щІалъхъэ фІэкІа умыщІэну, бэным и ужь иту цІыху куэд кІуэрт.

Сабийм и Іуэхур дауэ хъуа, нтІэ? Къяажэтетми хьэкумэщІми къахуэхутакъым цІыхубз лІар зыщы-щыр, кыыздикІар. Арати, мэкъумэшыщІэхэм кыи-зэпхыжаІыкІыу щІадзащ:

– Ди къяажэр арыншамы кыулейсызщ, дэ а щІалэ цІыкІур тхуэпІыну кыыщІэкІынкъым.

АрщхьэкІэ цІыху нэпсейхэр апхуэдизу щІэгү-зэвэн шымыІэу Іуэхур зэфІэкІащ: щІалэ цІыкІур кыызыхуигъэнащ къяажэтетым и фызым. Пэжу, ар

и бын дьдэм хуэдэу ипIу пхужыIэнутэкъым абы, атIэми кIэлъыплът, и нэIэ тригъэтт.

Абы Мартин пIэуэ фIащ, ауэ псори кыызэ-реджэр „Мартин цIыкIут“. „Мартин цIыкIу, Мар-тин цIыкIу“ жаIэурэ абы кыытенэжаш. Мартин цIыкIу пэшхэр кыызэхипщыхт, апхуэдэу зэрыжы-тIэр Тхьэм кыытхуигъэгъу, – хьэпшыр цIыкIум ещхьу. МащIэу кыызэрыдэкIуэтейуэ абы унагъуэм хьарзынэу сэбэп щыхъуу щIидзащ. Сыт хуэдэ пэжыгъэри фIэфIыпсу игъэзащIэрт: пхъэ къэхьын хуей, кхъуэхэм якIэлъыплъын хуей, къазхэр гъэш-хэн хуей – жаIэр тIу ищIтэкъым. И псэукIэр Iейуи жыпIэ хьунутэкъым щIалэ цIыкIум: сытым дежи и ныбэ изт, и фэ щызт. Нэхъапэхэм ар щыжейуэ щытащ кыыщахьа жэщым кьуажэтетым и фызым егъэзыпIэ хуищIа хьэку кьуагъым деж иIэ пIанэ-пэм. А пэш дьдэм щIэлъу нэху кьекIауэ щытащ анэм и хьэдэри. Илъэситху ирикъуа нэужь, абы псэупIэ хуащIащ Iуэщыр икIи илъэсибл щрихаш.

ЕджапIи ягъакIуэртэкъым ар.

– Мо факъырэм сыти и еджапIэ? Арат иджы дэ дыккызыхуэтыжыр.

– Арыншэми, едгъэщIэн гьунэжу диIэщ дэ абы, – яжриIэрт кьуажэтетым и фызым гьунэгъухэм. Мартин цIыкIу илъэс пщыкIутIым щыхыхьэм, ар яшаш дин пашэм деж, Зиусхьэным и пщыхьэщ-хьэшхэм (причащение) зыхуигъэхьэзырын щхьэ-кIэ. АрщхьэкIэ дин пашэм ар кьищтакъым, сыту жыпIэмэ ар еджэфтэкъым, кыфIэбгъэкIмэ, „Ди Адэ лъапIэ уафэм щыIэ“ жыхуаIэ (ТхьэрылъэIу) псалъэхэр ищIэртэкъым.

А бжыхъэ дьдэм дунейм ехыжащ къуажэтетым и фызыр. Апхуэдэу щыхъум, къуажэтетым щІалэ цІыкІур игъэуващ Іэхъуэ къуэдзэу.

Кхъахэ хъуа Іэхъуэ лІыжь Индрис и закъуэ лъэ-кІыжтэкъым Іэщым якІэлъыплъын, Рашово къуажэм и хъупІэри хуабжьу жыжьэт, мэзым пэгъунэгъут. Индрис и лэжьыгъэм зэрыпэмылгъэщыжыр нэрылгагъут, ауэ илгъэс куэдкІэ Іэхъуэу щылэжъа Рашово дэс мэкъумэшыщІэхэр хуейтэкъым и жьы хъугъуэ дьдэм ар щІакхъуэ Іыхъэншэу къагъэнэну. Арат къуэдзэ кыщІыхуащтари. Къызэрыхуащтати хущІегъуэжахэкъым. Мартин цІыкІу Іэхъуэным кыыхуалгъуаи ярейт. Дауэ щымытми, ар Іуэщым кыщІыхуащ, Іэщхэм я нэщэнэхэр фІуэ ещІэ, зэрахущытынум щыгъуазэщ.

Пщэдджыжь къэскІэ жьы дьдэу Мартин цІыкІу и бжъамийр игъаджэрт, зэригъаджэуи, жэмхэм, шкІэхэм, мэлхэри яхэту бухэрэ я макъым зрагъэ-Іэту гъуэуэ щІадзэрт, занщІэуи щІалэ цІыкІур къау-выхът. Апхуэдэм деж, и тхъэкІумэхэр гъэкІарэ и нэхэр лыду, и кІэ баринэшхуэр дахэу щІиупскІэрэ темпыІэжу лгъэныкъуэкІэ кыщытт езы Индрис ещхуэ жьы дьдэс хъуа и хъэжъ Бундащ, макъышхуэ ирагъэщІу чынутІымкІэ хъэуар щІахулыкІу абы иужькІэ хъушэр ежъэным пэплгъэу.

Бундашрэ Мартин цІыкІурэ апхуэдизкІэ хъушэм фІуэ кІэлъыплгъырти, илгъэс хуэдэ дэкІу Индрис лІа нэужь, езы Мартин цІыкІу Іэхъуэу ягъэуващ.

Къуажэм къедза кхъэм ибгъумкІэ зы унэжъ цІыкІу кыщытт. Фыз кымьшэурэ жьы хъужа гуэрт ар зейри, лІэмэ, унэр мэкъумэшыщІэ зэдзей гупым

къахуигъэнэну зэгуэр уэсят ищIагъэххэт. Унэжь цIыкIум и щIэлъэныкъуэр зэхэкъутат, къэнар, къыхъумэнкIэ цыгугъыу Iуащхъэ джабэм зыкIэ-рызыкъуза зы пэшрэ пщэфIапIэмрэт.

Индрис лIыжьыр илгъэс пщыкIухкIэ щыпсэуат а унэжь цIыкIум. Арати, ар щылIэм, Мартин цIыкIу а унэм щыпсэун щIидзащ. Унэм и щхъэгъубжэ цIыкIунитIэхэм хъэуазэр Iукудауэ илгъэс псом екIуэкIт. Абы къыхэкIыуи зы дыгъэ бзий къыщIидзертэкъым мыбы, ауэ щIымахуэхэм деж щхъэгъубжэхэр зэрыкуда хъэуазэм жьыбгъэ дыджымрэ уаемрэ ущахъумэрт. Индрис зыкIи хуейтэкъым а нэхум! ЩIымахуэм деж ар зэи унэм щIэстэкъым: унащхъээзедикI жыхуаIэм ещхъу гъунэгъухэр къы-зэхикIухьт. Ауэ гъэмахуэм, мо ешаелIауэ къекIуэлIэжыр, – зэуэ укIурийрти жейрт.

ПхуэмыIуэтэным хуэдизт япэ дыдэу мыбы къы-щыкIуам Мартин цIыкIум и гум щыщIар. Ар егупсыст: „Уа, мыбы сыщыпсэуну ара-тIэ иджы сэ?“

Блыныр къэпIэнкIри къещэщэхат. ДэнкIи плгъэ – плгъагъур бэджихърэ бжыгъэт. Нэрылгагъут илгъэс зыбжанэ хъуауэ мы пэшыр зэрызэлгы-Iуамыхыжар.

„Къуажэтетым и Iуэщым сыщыпсэуари нэхьы-фIт, мыбы нэхърэ“ – егупсыст щIадэ цIыкIур. И жагъуащэ хъуарэ и щхъэр фIиубыдыкIыжри хэгупсысыхыпауэ ар зыкъомрэ нэщхъейуэ щытащ. ИтIанэ унэжь цIыкIум и бжэщхъэIум тетIысхъэри гухэщIу къэгъащ. Япэ дыдэу абы зэхичIащ и щхъэ-закъуэныгъэр. Мис мы унэжь цIыкIум ещхъыр-къэпсу Мартин цIыкIуи и щхъэ закъуэи лгъакъуитIт!

Абы ирихьэлІәу щІалә цІыкІум и щхьэщыгумкІә кыыщыІуащ бзу гуэрым и бзэрабзә макъ. Мартин и щхьэр кыиІәту щыплъэм, – бзу абгъуэ кыилъэгъуащ. Ар щыпІә жыжьә кыилъэтыкІыжа пцІащхьуэхэм я унә цІыкІур зэлгыІуахыу арат, моуэ гъэмахуэм екІурэ-ещхьу щыпсәууэ, итІанә хы щхьуантІэм адкІә щыІә хәку хуабэхэм аргуэру лъэтэжын щхьэкІә.

„Сәри си унәр зэлгыІухын хуейщ“, Іуцащә щІыкІәу жиІащ щІалә цІыкІум.

Арати, – жиІар игъээщІащ. Псом япәрауэ, абы кыыІуихащ щхьэгъубжэхәр зэрыкуда хьәуазәр. Жыхапхьэжь гуәр зыщІыпІә кыыщигъуэтри щхьэгъубжэхэм есәбәуащ. ЗакъуэтІакъуэ фІәкІа къэмынәу щхьэгъубжә абджхәр хәкьутыкІат. Абы иужькІә Мартин цІыкІу блынхэм бәджыхъыу ятелъыр трилъэщІыкІащ. Ахәр щытрилъэщІыкІым апхуэдизкІә сабә ин къэхъеяти, щІалә цІыкІур игъэмәхыным нәсат. Махуэ къэс, хьупІэм кыызәрикІыжу, Мартин елІалІәрт и унә цІыкІур нәхъ зәпәщ зәрищІыным.

ЩІалә цІыкІум мызә-мытфәу илъэгъуакІәт ятІә зәхищІәурә къуажәтетым и фызым гъуанәхәр зәрыІуицІаләр. Иджы а Іуэхугъуэ дыдәр езым и унәм щигъэзащІәрт. Кхьә мащІәтІ (могильщик) лыжьбым и фызыр бләкІрә пәт, унәм еләжь Мартин цІыкІу илъягъури, хуабжьу кыыщытхьуащ. ЕтІуанә махуэм губгъуэм кыикІыжрә плъэмә, – Мартин илъягъур хьәләмәтыщәщ: пәшыжь цІыкІумрә пщәфІапІәмрә я блынхәр яам кыыщымынәу, сәхуи тракІәжат, унә лъәгури пкІарә пшахъуэ къабзә иудәжауэ щытт!

А зэман дыдэм ирихьэлІәу кхъэ мащэтІым и фызым и ныбжьэгъухэм яхуиІуэтэжащ псапэ ищІар, мо зыхуиІуэтэжахэми ар хуабжьу ягу ирихьри, езыхэми Мартин цІыкІу и унэ блынхэм я щІыбыр дахэу хуаящ. Ахэм закъыкІэрызымыгъэхуну хэт лІыхэми унащхьэр зэрагъэпэщыжу щІадзащ. Абджхэр щІәуэ къащэхури хагъәуващ. Щемыфам деж, кхъэ мащэтІ лІыжьыр пхъэщІәным хуәІәкІуәлъякІуәти, Мартин цІыкІу и стІолымрә гъуәлгыпІә зәпкърыхуамрә зәригъәпэщыжащ, тетІысхьәпІәщи хуищІащ. Къуажәтетми къыхуи-хьащ зәкІуәцІыпхәжауә хьәуазә ІәпләкІуәшхуә.

– Мис иджы къапши хьунуц, Мартин цІыкІу, – жаІащ зыжьәу лІыхэм.

Апхуәдә щІыкІәкІә, цІыхухэр къыдәІәпыкъуурә, щІалә цІыкІум и Іуэхур зәтеуващ. Иджы абы иІәт езым ейуә унә. Сытуи хуабжьу фІәфІт зәлгыІуихыу а унәм ар щІәтыну! Ауә Мартин цІыкІу псом нәхьрә нәхьыфІу илъягъут губгъуэр, мэзыр, хуитыныгъэр. Абыхэм щыщыІәм деж, сыту тыншу бауэрәт ар! Мыващхьуә ин гуэрым дәпщейрти, абы и щыгум къысу и хьушәм къахәплъәрт. КІуэаракъә, дзәпщыр и зауәлІхәм къазәрыхәплъәм хуәдәу.

СәмәгурабгъумкІә плъәмә, абы илъягъут псейуә, бжейуә, жыгейуә зәхәт бжьымыкъуә мэзышхуэр. Акъужь кІапә тІәкІу кызызәрыкъуәууә, хьәуар зәщІищтәрт псейхәм къапих мә гуакІуащәм. Бжьы-хьә хьууә адрей жыгхәм пщІащәр щапыхужым, пщІанәу кыщынәхәм деж, ахәм яфІәкІуәда пщІа-щәхәр хуагъейрә гыбзәр кърашу псейхәр зәхәтт. Удз гьәгъахәр щызәбгрыпхьа аләрыбгъу фІәкІә

умыщІэну, кѳурш лѳапэм тафэр кѳыщІэлѳт. Дыжын данлѳэчым ещхѳу, зиІуантІэурэ а алэрыбгѳум кІуэцІрыкІт псынэ цІыкІур. ИжѳрабгѳумкІэ лѳагѳуэр мэзым пхрышат.

Сыту дахащэ хѳурэт гѳатхэпэ дыдэм ирихѳэлІэу зэрыщыту кѳызэщІэгѳагѳэ, бѳжыыхѳэм деж мэра-кІуэ плѳыжхѳэр пызу кѳызыпыкІэ чыцѳэхэр! Мартин цІыкІу хѳарзынэу ицІыхурт щхѳухѳ зыхэлѳ кѳэкІыгѳэхэр. Ахэр езыгѳэцІыхуари Индрис лѳыжѳырат.

ПхужымыІэжым хуэдизт а зи гугѳу тщІа кѳомым, дыгѳэм и дыщэ бзийхэр ятридза нэужѳ, дахагѳэу яхэплѳагѳуэр! Апхуэдэм деж Мартин цІыкІу мы дунейм тету хѳуар щыгѳупщэжт. Іэщыр Іэдэбу щыхѳуакІуэм деж, чылахѳстэн цІыкІухэр кѳыпиупщІым, зэблидз-зэригѳэубыдурэ абы Іэджи кѳыхищІыкІырт. ЖыпІэнуракѳэ, ІэнэщІу зэи унэм кѳыгѳэзэжтэкѳым. ЦІыхубзхэм занщІэу ящэхуурэ зэбг-рахт абы и ІэдакѳэщІэкІхэр. Пэжщ, кѳыщІихышхуи щыІэтэкѳым, ауэ, дауэ мыхѳуми, Мартин цІыкІу зыгуэрхэр дидзыхыфащ. „ПщІэххэнукѳым сэ абы сызэрыхуеижынур, – жиІэрт Мартин, – си щІакхѳуэ Іыхѳэр арыншами сэ кѳэзлэжѳыжыну си кѳэлэнщ“.

Чылахѳстэным зыгуэрхэр кѳыхищІыкІрэ и ІэдакѳэщІэкІым еплѳыжу щыщысым деж, ар куэдрэ зэупщІыжт: „Уа, мы слѳагѳу кѳомыр игѳащІэми щыІауэ пІэрэ? ЩымыІамэ, кѳэзыгѳэщІар хэт? А зи гугѳу ящІ Тхѳэр ара, хѳэмэ? Кѳуажэтетым тхѳэ щиІуэкІэ зи цІэ жиІэр е зыгуэр щылІэм деж, цІыхубзхэм мыпхуэдэу жыхуаІэра: „Тхѳэм и гущІэгѳур инщ, ар Езым щызэришэлІэжакІэ“.

Дэнэ щыІэ а Тхьэр? Дэнэ здэщыІэр Абы зришэ-лІэж цІыхухэри? Си анэри Абы зэришэлІэжауэ пІэрэ? Абы псори кыигъэщІар пэжмэ, ар щытын хуейщ хуабжыу губзыгъэу икІи хьэлэлу. Сыту гъэщІэгъуэныщэу псори зэхэль: языныкъуэ къэкІы-гъэхэр шхыныгъуэу, адрейхэр хушхъуэгъуэу къа-гъэсэбэп! Жъауэ зыфІэфІыр жыг щІагъхэм щыхэ-сагъэххэу щытщ. Дыгъэ фІыуэ зылъагъухэр губгъуэ хуитым кыщокІ. Сыту гъэщІэгъуэныщэу мэзым зыкыиужыжрэ, уэшх къешха нэужь! Ауэ уэлбанэ зэпымыужыр зэрымыфІым кыхэкІкІэ, Абы жьыбгъэр къеутІыпщ, уафэр егъэкъабзэри, аргуэру дыгъэр кыщІегъэщыж. А псор Абы ищІэр пэжмэ, сыту Губзыгъэ икІи щэджащэ а Зиусхьэныр!

Ярэби, лІахэр щыпсэуми мы дызытет дунейм ещху псори щыдахпрэ щыфІу пІэрэ? Къуажэ-тетым и фызыр щылІам, ахъшэ ІэщІалъхъауэ щы-тащ, мыпхуэдэу жаІэри: „Мыр уи гъуэгупщІэщ“. А гъуэгуанэр зыхуэдэр сыт? Мы дэ дыщыпсэу дунеймрэ лІахэр щыпсэумрэ я зэхуакум тенджыз дэтыр пэж, хьэмэ? Пэжмэ, абы зэпырызышхэр хэт? Къуажэтетым и фызыр щылІам тхьэмахуэ псокІэ абы и унэм зы Іуэхуи щащІакъым, лІам и псэр псэхужыным щхьэкІэ. ИтІанэ щІакхъуэ ягъажьэу щІадзащ. ЩІакхъуэ хуабэм и мэр унэм щІэз хъуа нэужькІэщ лІам и псэр щыпсэхужыр. Сыту пІэрэ, ярэби, псэхэм занщІэу псэхугъуэ абы щІыщамы-гъуэтыр? Но, Тхьэр здэщыІэр мы дэ дызытет дунейм нэхърэ нэхъыкІэу арат? ЦІыхухэри щхьэ лІэ мыгъуэрэ?“

Апхуэдэ гупсысэхэм хэкІтэкъым щІалэ цІы-

кIур. Ахэр кыгурызыгъэIуэфын гуэр ицIыхуу шы-
тамэ, еупщIынут, ауэ Iуэхушхуэракъэ, – игъуэт-
тэкъым.

Гъатхэм ямышцIэххэу къуажэтетыр лIащ. Иужь
зэманым ар щIимычэу ефэ хъуат, абы кыхэкIыуи
и гур иубыдащ. Махуэ дэкIтэкъым Мартин цIыкIу и
нэгум ар кыщцIэмышъэу. Зэпымычу егупсысыт ар:
„Иджыпсту къуажэтетыр дэнэ шыIэу пIэрэ? Тхьэр
илъагъурэ абы? Дауэ пIэрэ зэрыщытыр а Тхьэр
Езыр?“

Зэгуэрым, кыыр дзакIэм тесрэ чылахъстэнхэм
матэ цIыкIу кыхищцIыкIыу здэщысым, уафэм
зыхуигъазэри, Iэхъуэ цIыкIум ину жиIащ:

– Ди Тхьэ, сэ зыри сщIэркъым Уэ птеухуауэ!
Зиусхьэн, Уэ хьарзынэу пхузэфIэкIынуц Уэри
лIахэр здэбгъакIуэ Уи дунейми фтеухуауэ зыгуэр-
хэр къэзыбгъэщIэну. ЦIыху псори абы зэгъусэу
щыIэ, цIыху бзаджэхэри цIыху гуапэхэри?

Мартин цIыкIу шэч лъэпкъ кытрихьэртэкъым
Абы зэреджари жриIахэри Зиусхьэным деж зэры-
нэсам. А фIэщхъуныгъэм и гур дэпсэхуауэ ар матэ
щIыным иужь ихъэжащ. Абы ирихьэлIэу Мартин и
тхьэкIумэм кьиIуащ гум ежалIэ Iэщ Iуей макъ.
Къыщылъэтри, ар зэуэ макъыр кыздиIукIымкIэ
щIэпхъуащ. Бундаши абы кIэлъыжэрт. Зыр зым
япэ ищү жэхэурэ, щыхупIэм нэсри, Мартин цIыкIу
къильэгъуащ пыжьей банэм хэнэрэ кыхэмыкIы-
жыфу хэт мэлыр. Езыр хужьрэ IэпапIэ фIыщIэхэр
хэсыжу Мартин цIыкIу нэхьыфI дьдэу илъагъу
мэлрат ар. ТхьэмышцIэр щыхупIэм ехуэхри абы
хэнауэ арат.

„Е, си тхъэмышкІэ цІыкІу мыгъуэ! Дауэ иджыр укъызэрыдэсхъеижынур? Мывэхэр псыфщ, цІантхъуэрыгъуэщ“, – жиІэурэ егупсыст Мартин цІыкІу.

Сытми, ерагъкІэ епщыхаш, мэлыр къыздищтэри нэхъ гугъуж ехъури къыдэпщеижащ. АтІэми сытым хуэдиз гуфІэгъуэ иІэт абы, ар къызэрехъулІам щхъэкІэ! Ар кІуэрт, мэлыр и плІэм илгу. Гуапэу телъэщІыхърэ зэрымысакъым щхъэкІэ тІэкІуи хуэшхыдэурэ абы мэл цІыкІур хъушэм яхихъэжащ. Кърагъэла мэл цІыкІум гуфІэгъуэр иІэрэ дэпкІейдэлъейуэ хъушэм хэлъэдэжри адреихэм ящІыгъурэ хъуакІуэу ежъэжащ.

Шэджэгъуашхэр къэсу хъушэр псафэ щихуам, ар яхуэзащ Іэгъэбэгухъэ кІуэ физхэм икІи къехъулІа псори яжриІэжащ.

– Мартин цІыкІу, – жиІащ абыхэм языхэзым, – уэ пщІар Іэхъуэ гуэрым ищІам ещхъыркъэпсщ. ЗэрыжаІэжымкІэ, абы мэлу 100 иІэти, абыхэм ящыщ зы щыкІуэдым, адреи 99-р губгъуэм къри-нэри, а зыр къилгъыхъуэжыну ежъащ.

– НтІэ, къигъуэтыжа?

– Къигъуэтыжащ. Къызэригъуэтыжри, и дамэм трилгъхъэри унэм кхихъыжащ. Ар апхуэдизкІэ гуфІати, гъунэгъухэр къанэ щымыІэу къриджащ, ахэри здигъэгуфІэн щхъэкІэ.

Мартин цІыкІу хуабжью игу ирихъащ цІыхубзым къиІуэтэжа хъыбарыр.

– Хэт хъуну а Іэхъуэр, щыпсэури дэнэ?

– Мис ар бжесІэфынукъым. Ар Аущ Христос Езым и гъуэгу ирикІуэхэм яжриІэгъащ.

– А Аущ Христосыр хэт хъуну Езыр?

– Бууей, сыту уделэ цЫкІу мыгъуэ уэ, Мартин! – жаІэри зэщІэдыхъэшхашц адреј цЫхубзхэр.

– Фыщымыдыхъэшх абы, – жиІэри Мартин кы-дэщІашц хыбарыр кыыхуэзыІуэтэжа фызыр. – ЩІалэ цЫкІу тхъэмышцкІэр зеиншэщ, ахэр кыгурызыгъэІуэн зыри иІэкъым, еджапІэми кІуэркъым. ПщІэрэ, Мартин цЫкІу, Аущ Христос – Ар Тхъэм и Къуэщ. ФЫкІэ-тІэ, дэ ди гъуэгум хэдгъэщІын хуейщ.

ЦЫхубзхэр, арати, блэкІашц. ЩІалэ цЫкІум ищІэжыххэтэкъым абы цЫхубзхэр кызыэрыщыдыхъэшхар. Ар хуабжыу иригуфІэрт, зы мащІэ нэхъ мыхъуми, Тхъэм теухуауэ зыгуэр кызыэрищІам. КъищІат, АущкІэ еджэу егъэджакІуэ гуапэ дунейм зэрытетар. Мартин цЫкІу куэдкІэ нэхъ игу ирихьт „Аущ“ цІэр. А Аущ хъужыр Тхъэм и Къуэщ, жи. А Аущыр Езыри, шэч хэмылгу, Іэхъуэу щытагъэнущ. Ярэби, а зи гугъу ящІа мэли 100-р зеяр Армырауэ пІэрэт езыр? Тхъэм губгъуэ щіІэкІэ, мэзи иІэу кыщІэ-кІынщ. Ауз щыхъукІэ, Тхъэм и Іуэхур фІы дыдэщ!

Унэм кыщигъэзэжкІэ щІэчэ имыІэу ар уафэм дэплъейрт икІи егупсыст: „Хэт ищІэрэ, Тхъэшхуэм и Къуэ Аущи иджыпсту и Іэщыр унэм кыихужу кыщІэкІынщ. Зиусхъэныр мэлхэм топсэлъыхъ. Мэл егъэхъу. Сыкъимылъагъуу пІэрэ Абы сэ? Абы Іэпыдэлъэпыдз сищІыну сщІамэ, нобэ сылІэми здэнт. НэгъуэщІ мыхъуми къэсщІэнт Тхъэм деж псори зэрыщыщытыр“.

КыкІэлъыкІуэ махуэм Мартин цЫкІу къэушашц, зищІысыр кыыхуэмышцІэ гуфІэгъуэшхуэ гуэрым зэщІиІэтауэ. Зэи хуэмыдэжу, фІыуэ зыкыит-

хьэщІщ, и щхьэцыр ижьри, екІуу зыкьихуэпаш. Кхтэ мащэтІым и фызым жэмыр кьихуауэ щилъагьум, Мартин зэуэ абы еупщІаш:

– КхьыІэ, кьызжеІэт, нанэ: дэ тщІэ псори Тхьэм илъягьурэ?

Фызымрэ и лЫмрэ зэщыхьа кьудейт, тІэкІуи кьытеІэбати, абы кьыхэкІыу хуабжьу зэхэфат.

– НтІэ, тІасэ, Тхьэм псори елъягьу, Іей гуэр пщІэмэ, Іэмал имыІэуи уигьэпшыныжынуш, – жиІэри и пэ щІагьым кьыщІэпсэлъыкІаш, фызыр.

– Сэ Іей лъэпкъ злэжьынкьым-тІэ, нанэ, – жиІэщ, абыкІэ кьигьэгугьэри, моуэ дэщІигьужащ: – Фы-кІэ!

– Тхьэм укьыхьумэ, тІасэ, – жиІаш фызым.

– Нанэ, – зыкьригьэээкІри аргуэру кьеупщІаш Мартин цЫкІу абы, – Езым ещхьу, и Кьуэми дыкьилъягьурэ дэ?

– Сыт Кьуэ?

– Ауш.

– Зиусхьэн Ауш Христосми? Ахьай дыкьилъягьурэ, дыкьелъягьу, тІасэ. Еуэ-тІэ, кІуэ, – Тхьэм укьыхьумэ.

Мартин цЫкІу, арати, губгьуэм ихьаш, здэкІуэм нэсыхукІи абы Ауш, Тхьэм и Кьуэр, кьыдэщІыгьу кьыфІэщІурэ кІуаш. „Ар модэ, ищхьэмкІэ уафэм итщ, сэ мыдкІэ, и щІагьымкІэ, щІыгум сытетщ“, – жиІэурэ егупсыст Мартин цЫкІу.

А махуэм щІалэ цЫкІум дыпичащ япэм ещхьу и Іэщхэм ятехьущІыхьыныр; сыту жыпІэмэ, Ауш Христос ар кьыщилъягьукІэ, шэч хэмылгу, жиІэри зэхех.

Апхуэдэурэ зы тхьэмахуэ псо блэкIащ. Мартин цIыкIу и гур гуфIэгъуэрэ нэхугъэкIэ гъэнщIат. Щэ-бэтым, Iэщыр кыдыхуэжу унэм кыздэкIуэжым, абы кызэхихащ тхьэгъушым и пщыхьэщхьэ уэ макъыр. А гуфIэгъуэ макъыр аузым дэз хъуат.

„Тхьэгъушым цIыхухэм хьыбар ярегъащIэ пщэ-дей зэрытхьэмахуэр, – егупсыст Мартин цIыкIу. – Пщэдей цIыхухэр члисэм кIуэнущ. Сыту пIэрэ, ей, абы щашIэр?“

Мартин цIыкIу игъащIэм щыIатэкъым члисэм.

Къуажэтетым и фызыр щыщIалъхьэм щыгъуэ, факъырэхэм ящIыгъуу члисэ бжыхьым тесащ ар. Пэжу, абы щыгъуэ щIалэ цIыкIум зэхихащ члисэм щыжаIэ уэрэдхэмрэ органым и макъымрэ. Зэхихащ абы дин пашэм и псалгъэхэри, ауэ пщIантIэм дэт щIалэ цIыкIум кыгурыIуакъым дин пашэм жиIэхэм къарыкIыр. ЩIымахуэу, къуажэтетым и фызыр псэу щIыкIэ, щIалэ цIыкIур кIуэну мурад ищIауэ щытащ, ауэ модрейм мыпхуэдэу кыжриIэгъащ:

– Дунейм сыт уэ абы щыпщIэнур? Е утхэфкъым, е уеджэфкъым, цIыхум уазэрыхыхьэн щыгъын къабзэльабзи уиIэкъым. Уэр хуэдэхэр адреихэм зэран яхуэхъуу аркъудейщ.

Гъэмахуэм зыпэрыт хъушэм кыпэрыкIыну щIалэ цIыкIум Iэмал игъуэтыххэртэкъым. Арати, члисэм кIуэну абы зэи кыхуихуакъым.

„Сыту пIэрэ цIыхухэр члисэм щIэкIуэр? Тхьэм щепсалгъэу пIэрэ, хьэмэрэ Абырэ Аущрэ ятеухуа хьыбархэр кыщыхуаIуэтэжу ара? Арауэ кыщIэкIынущ ауэ, Iуэхуракъэ, сэ абы ськIуэну хуит сащIыркъым“.

А пщыхъэщхъэм Мартин цыкIу и шхэни къэ-кIуакъым, зыкыщыхъуэрэ къедэхащIэу кыбгъэ-дэт Бундаши ар хутегъэуакъым.

Аргуэру Мартин и гур зэщIуубыдащ зэшыгъуэм, адэ-адэ мэзыжъым сыщIэлъэдэжащэрэт е си анэ лIам деж сыкыщыхутащэрэт, жиIэу хъуащ. Арати, и анэр зэрылъ кхъэм кIуащ. Iэджэри удз гъэгъа кыыхуихъащ абы Мартин. И кхъащхъэм тетIыс-хьэрти, хэгупсысыхарэ игукIэ мыпхуэдэу жиIэу куэдрэ щыст: „Си анэр дэнэ здэкIуар? Щытыншу пIэрэ ар абы?“

НобэкIэ щIалэ цыкIум кыхъатэкъым удз гъэгъа, ауэ кхъащхъэм тет удзыр нэпс гуащIэкIэ иуфэнщIат.

– Си псэм хуэдэу си анэ, ярэби, сэ сэщхъу екI-уэлIапIэншэу узэрыщытам щхъэкIэ, уэри а уэзды-щыIэ Тхъэм деж кыщыппаубыду пIэрэ члисэм укIуэныр? Си анэ тхъэмыщкIэ мыгъуэ!

ЩIалэ цыкIум пэмыжыжъэу кхъэ мащэтI лIы-жъыр мащэ кытIу щытт. ЩIалэ цыкIу гыи макъ щызэхихым, къаплъэщ, Мартин цыкIу кыицIыху-жри кыбгъэдыхъащ.

– Мыр слIожь, Мартин цыкIу, щхъэ угърэ? КыпщыщIаIа? – еупщIащ ар гузавэу.

ЩIалэ цыкIум и гуауэр абы хуиIуэтащ, ауэ кыи-гурыIуакъым. Тхъэмахуэ къэмынэу члисэм кIуэ, Тхъэмрэ Тхъэм и Къуэмрэ ятеухуауэ куэд зэхих пэтми, езыр Тхъэм зэи щIэгупсысатэкъым ар.

– Умыгъ, – жриIащ абы щIалэ цыкIум. – Пэж дыдэу, къуаншагъэщ уэ щIэныгъэншэ дыдэу укыи-зэрагъэнар. АтIэми, а жыпIэр пэжкъым. Уэ къуажэ

псом ураІэхъуэщ, ауэ щыхъукІэ уекІуэлІапІэншэу жыпІэнкІэ Іэмал иІэкъым. Уэ ухуитыпсщ къуажэм щыщ адреЙ цІыкІухэм уадэщІыгъуу члисэм укІуэну икІи уэ абы зыми укъыхихужынкъым.

– Ауэ сэ, плъагъуркъэ, щыгъыныфІ сиІэкъым!

– Пэжщ, гъэмахуэм Іэщыр къэбгъанэу члисэм укІуэ хъунукъым уэ, ауэ бжыхъэм – ягъэ лъэпкъ икІынукукъым. Къуажэ дэсхэм уэ джанэ хъарзынэ къыпхуащэхунщи, ухуеймэ, зыи тхъэмахуэ къэс члисэм кІуэ.

– Сыт сэ абы щысщІэн хуейр? КхъыІэ, къыз-жеІэт, сыт фэ члисэм щыфщІэр?

– Дэ абы уэрэд щыжыдоІэ, си псэм хуэдэ. Уэ зан-щІэу апхуэдэ уэрэд пхужыІэнукъым, сыту жыпІэмэ зэкІэ къеджэкІэ пщІэркъым, ауэ члисэжъантІэм (алтарь) къыту дин пашэм жиІэхэм уедаІуэ хъунуш. Абы жиІэхэр жыпІэжурэ Тхъэм уельэІу, къиІуатэ фІэщхъуныгъэм теухуа псалъэхэм ущІэдэІу хъунуш.

– Сыт фІэщхъуныгъэм теухуа псалъэхэр зищІы-сыр?

– Е, тхъэмыщкІэ цІыкІу мыгъуэ, ари умыщІэу ара? Дин пашэм, пщІэркъэ, дэ дыхуегъасэ, дыхуре-гъаджэ тщІэн хуейхэмрэ зэрытщІыну щІыкІэ-хэмрэ.

– НтІэ, сэ си гугъар Тхъэм къыфхутепсэлъыху арати.

– Аракъэ-тІэ сэ жыхуэсІэр. Ар зэман дызэрытым зэрэзэгъынкІэ, дэ къытхутопсэлъыхъ Тхъэми Ауш Христоси. Ауш Христос къызэралъхуар щагъэлъапІэ махуэшхуэм деж и гугъу ещІ Зиусхъэн Ауш и

кьалъхукIэм. Гугъуехъ шэч тхьэмахуэм деж кьыд-жеIэж цIыхухэм Ауш гугъуехъу ирагъэшэчар зыхуэдизыр, Ар журтхэм Iэпхлъэпх зэращIар, укI зэрытралъхьар, жорым зэрыкIэраIулIар, а жорым кIэрылъуи, Ар зэрылIар. IутIыж махуэшхуэм дэ дыщIодэIу лIэуэ махуищ дэкIа нэужь, Ауш кьызэ-рыхъужам... ЗэкIэ а жысIар куэдщ, си щIалэ цIы-кIу, ахъумэ уэ сынопсалгъэурэ мащэ кьэстIын зэры-хуейр сщыгъупщэж пэтащ.

– Сэ сыбдэIэпыкъунщ, дадэ, ауэ кхъыIэ, кьыз-жеIэж журтхэм Христос жорым зэрыкIэраIулIар.

– Моуэ щIым гъуэлъыт, – сэ уэзгъэлъагъунщ абыхэм ар зэращIар! ЗэрыпхуэукъуэдийкIэ уи Iэхэр укъуэдийт. Иджы кьаплъэ-тIэ: мис мыпхуэдэу яукъуэдийщ, и льякъуитIри IитIри гъущI IунэкIэ жорым траIулIэри, лIэхукIэ апхуэдэу жорым кIэра-гъэлъащ Ар.

Мартин цIыкIу кьыщылгъэтащ:

– Дауэ?! Апхуэдиз узыр Абы?! Сыт Абы ахэм ярищIар, апхуэдэ гузэвэгъуэм хадзэн хуэдэу? ЛIо, Ар бзаджащIэ гуэрт, зы Iей гуэр ярищIауэ арат?

– Дунейм теткъым абы Iей зрищIа. Зы псалгъэ дыдж Абы кьыбгъэдэкIыу зэхэзыха щыIэкъым. Гуа-пагъэ мыхъумэ, нэгъуэщI илэжьакъым. Жыжьэ дыдэ кьыкIыурэ цIыхухэр кьыхуэкIуэрт Абы. Сы-маджэ кьыздашэхэм Ар еIэзэрт икIи игъэхъужт. Адрейуэ цIыхухэр абы хуригъаджэрт зэрыпсэуну щIыкIэхэм, Тхьэм хуэпэжу зэрыщытынум. Ахэм Ар щIаукIар, пэжыр зэхахыну хуейхэтэкъыми аращ.

– Тобэ, сыту леишхуэу ялэжьа абыхэм ар.

– Пэжщ, леишхуэ дыдэт. Ар цIыхухэм я Iэхъуэу

щытащ. Мис уэ уи хьушэр уздыхуеймкІэ зэрыбу-
нэтІым ещхьу, абыи цІыхухэр Тхьэм и Псалгэм
тету гьащІэм хуиунэтІырт... Ауэ а цІыху дыдэхэми
яукІыжащ Ар.

Кхьэ мащэтІ лІыжьыр щым хьуащ. АдкІэ тепсэ-
лтыхьыфактым ар Христос и гьащІэм. И гур бам-
пІэшхуэм зэуэ иубыдащ. Хуабжьу кьегуэпа, ауэ
щыгьупщэжа ныбжьэгьуфІ гуэр игу кьагьэкІы-
жауэ кьыщыхьуащ. Ар адэ зэгуэрым еджат адэм
кьыщІэна Библием. ЕджапІэми Библие хьыбархэр
щиджакІэт. Абы кьищынэмыщІауэ, ар члисэм
кІуэрт, Христос теухуауэ дэтхэнэ чристанми ищІэн
хуей псори ищІэрт, ауэ Тхьэм зэи щІэгупсысатэ-
ктым. Уафэм дуней пэж зэрыщыІэр абы щыгьуп-
щэжакІэт, ауэ, мис, – Мартин цІыкІу и фІыгьэкІэ
ар игу кьэкІыжащ.

Мащэр кьатІа нэужь, ахэр зэбгьэдэкІыжащ.
Мартин цІыкІу а жэщым и нэбдзыпэ хузэтель-
хьактым.

Ар зэпымычу щІэгупсыст Христос, Абы и гуапа-
гьэм:

„Ар – Тхьэм и Кьуэщ. Ауэ щыхьукІэ Ар кьэзы-
гьэкІуар Тхьэращ. Абы иригьэджащ Тхьэм теуху-
ауэ зыри зымыщІэхэр. Ар дохутырышхуэ дыдэу
щытащ икІи цІыхухэр хуригьэджащ хуцхьуэгьуэ
зыхэль кьэкІыгьэхэр кьызэрагьэсэбэпынум. Абы
ещІэ и Адэм ищІэ псори, Христос и фІыгьэкІэ цІы-
хухэм Іээгьуэ ягьуэт икІи мэхьужхэр. Ауэ сыту
укІыкІейуэ яукІат Ар цІыхухэм!“

Мартин цІыкІу жейр кьытеуэу щІидзащ.

Абы ирихьэлІэу тхьэгьуш макъ кьэІуащ, – кьэ-

тэджауэ хьушэр дэхун хуейт. „Иджыпсту псори члисэм кIуэнурэ Тхьэм теухуауэ жаIэхэм щIэдэIу-нуц. Сэ мыгъуэ сыт – мэзым ськIуэнурэ зыри зэхэсхынукъым. Сыт сэ къэспсэум и мыхьэнэр? Си закъуэу. Тхьэр сщIымыгъуу!“

МэкъумэшыщIэ цIыхубзхэм гу лъатащ Мартин цIыкIу и нэгу гьырнэIум. Ахэр кыпкърьупщIы-хьащ абы, и лажьэр къащIэну хэту, ауэ щIалэ цIы-кIум зыри жиIакъым.

А махуэм Мартин цIыкIу и хьушэр мэзым иху-акъым. Брецово кIуэ гъуэгур псы цIыкIум щызэпи-упщIым пэгъунэгъуу абы и хьушэр щызэтригъэ-увыIащ. ЩIакхъуэ Iыхьэ къыздицта къудейр хунэ-мышхысу, зэпищIыкIри Бундашрэ нэхьыфI дыдэу илъагъу мэл цIыкIу Берушкэрэ яритащ. Абы ири-хьэлIэу щIалэ цIыкIум кыльэгъуащ зыгуэр кы-зэрыхуэкIуэр. ГъуэгурыкIуэр щIалэщIэт, кьалэ щыгъынкIи хуэпат. Зы IэмкIэ жьауэр иIыгът, и дамэм IэмпIэ гуэри фIэдзат.

– Уузыншэм, Iэхъуэ цIыкIу!

– Ярэби, мы гъуэгум Рашово кьуажэм сишэну пIэрэ? – жиIэри жьжьэфI щыIэу къэкIиящ гъуэгу-рыкIуэр.

Мартин цIыкIу пыIэр зыщхьэрипхъуэтри жэуап иритыжащ:

– НтIэ. Ауэ псы Iуфэм уIут зэпытурэ кIуэ, ахьумэ гъуэгур адэкIэ тIуэ щызэхокI.

ГъуэгурыкIуэр кыпыгуфIыкIащ. Абы игу ири-хьащ зи нэ фIыщIэ пIащэхэр дыгъэм ижъа нэкIу дахэ цIыкIум кыыхэплъу кыщыт Iэхъуэ щIалэ цIыкIур.

– Зэшыгъуэкъэ мыбдеж уи закъуэу ущысыныр? – къеупщIащ щIалэр гуапэу.

– А зэшыгъуэр сэ нэхъ щызэхэсщIэр тхэмахуэхэм дежщ. Зи лъэ вакъэ изылъхьэр члисэм макIуэ, сэ хъушэм сыпэрытыну си къалэнщ.

– Абы щхьэкIэ умыгумэщI. ЦIыху куэдыкIей щыIэщ зы Iуэхуи ямыщIэрэ зы IэнатIи пэрымыту, абы щыгъуэми члисэм мыкIуэу.

– Уэ дэнэ уздэкIуэр?

– Иджыпсту сыздэкIуэр Рашовэщ, абы иужькIэ дуней псор къызэхэскIухьыну сежьэнущ.

– Сыт къыщIызэхэкIухьыну?

– ПщIэрэ, сэ нэхьыфIу цIыхухэр зэзгъэцIыхуну, я гъащIэм сеплъыну сыхуейщ, иужькIэ нэхьыфIыжу Тхьэм и гъуэгур езгъэщIэн щхьэкIэ. Сэ дин пашэу сыхъунуц. ЦIыхухэм Тхьэм и хабзэр езгъэщIэну сыхуейщ.

– ЗэрыжыпIэмкIэ, уэ нэгъуэщIхэр Христос теухуа хьыбарыфIым ебгъэдэIуэнуц? – гуфIэгъуэр иIэу жиIащ Мартин цIыкIу. – Дауи, Тхьэмрэ Христосрэ ятеухуауэ уэ куэд зэхыбох? ПщIэуи къыщIэкIынуц Абы теухуауэ псори? Сэ зэи зэхэсхакъым Христос теухуа хьыбарыфIыр. КхьыIэ, хъунумэ иджыпсту къызжеIэ Абы теухуа хьыбарыфIыр! Хуабжьу си гуапэ хъунут.

– Хъунщ-тIэ, хьарзынэщ! Ауэ япэ щIыкIэ къызжеIэ: Христос теухуауэ сыт пщIэрэ?

ЩIалэ цIыкIум къиIуэтэжащ цIыхубзымрэ кхъэ мацэтI лыжьымрэ къыжраIауэ щытар.

ГъуэгурыкIуэм игъэщIагъуэу макъ лъагэкIэ жиIащ:

– Уэ, кыызэрыщІэкІымкІэ, у-Тхьэншэщ, у-Христосыншэщ! Дауэ сэ Христос и хьыбар зэрыбжесІэ-нур, Христос жиІахэри дауэ кыызэрыбгурызгъэІуэ-нур, а Іуэхум зыри хьумыщІыкІыу?

Абы ирихьэлІэу жэм кьэбыфэжьымрэ нэгъуэщІ зырэ зэбжэкъуауэу зэпэщІэувати, Мартин цІыкІу ахэр зэбгъэдихужыну щІэпхьуащ. Къыщигъэзэ-жам, абы кьилъэгъуащ гъуэгурыкІуэр дакъэм тетІысхьарэ тхылъ еджэу зэрыщысыр. Христос теу-хуа псалъэ кьыхуеджэным пэплъэу, абы и лъапэм деж щІалэ цІыкІур щетІысэхаш.

– Къеплътыт мыбы, – жиІаш гъуэгурыкІуэм. – Мы тхылъым зэреджэр ди Зиусхьэну Аущ Христос теухуа хьыбарыфІырщ. Мы тхылъым итщ Аущ Христос ищІауэ хьуари Абы цІыхухэм яригъэ-щІахэри.

– Аущ Христос гугъуехъу ишэчахэри ит мыбы?

– НтІэ. Тхылъым и кІэм итщ абы теухуа тхыгъэ.

– КхьыІэ, кьысхуеджэт!

Абы жиІэр гъуэгурыкІуэм езыми игу ирихьаш. А махуэшхуэ пщэдджыжь дахашэм, гурыхьу мамы-рым кыызэджар щІэ гуэррэ гъэщІэгъуэн дыдэу кыыщыхъурт щІалэм. Ар къеджэу щІидзаш Геф-симание жыг хадэм Аущ Христос Тхьэ зэрыщел-лъэІуам, Ар яубыдыну кыызэрыкІуам, Иудэ Абы кыызэрепщІыжам, Ар зэрашам, псоми утыкум Ар кыызэранам, дин пашэшхуэ фэрыщІхэм икІи хьы-лэшыхэм Ар укІын хуейуэ зэрытрагъэчыныхьам, Ар зэраубэрэжьам икІи зэрагъэпудам. Ар яшаш Пилат деж, Пилат деж ирашри – Ирод деж. Пилат Абы укІ трилъхьаш, къуаншагъэ лъэпкъ зэрыбгъэ-

дэмылгыр ищІэ пэтми. Ауан къащІрэ къыщыды-
хьэшхыу, зауэлІхэм абы плгыжь-фІыцІафэу абэ
кІыхь щатІэгъащ. Пыжь банэм къыхэщІыкІауэ
пащтыхь таж хуащІри, абы щхьэратІэгъащ. Абы и
нэкІум лгыр къежэхырт, апхуэдиз гугъуехь ирагъэ-
шэчымы къыпхуэмыщІыхужыным хуэдизуи и фэр
ихьуэжат. А къомыр ирагъэшэча нэужь, Ар яшащ
Голгофэ. Къарууншэ зэрыхьуам къыхэкІыу, Абы и
жорыр хуэхьыжтэкъым. Апхуэдэу щыгъум, жорыр
Кириней къуажэм щыщ СимонкІэ зэджэ гуэрым и
плІэм иралъхьащ. ИкІэм-икІэжым, Христос жорым
кІэраІулІащ. Абы и хьэзабым къыпищэрт. Аущ и
уІэгъэ лгы къызэрыжхэр дыгъэ гуащІэм ижьэрт.
ПсыхуэлІэ лІэрт, ауэ, псым и пІэкІэ, къратыр сер-
чэт. Апхуэдэу сыхьэтищкІэ жорым кІэрылъащ Ар,
гугъуехь езыгъэшэчхэм къахуигъэгъуну Тхьэм
яхуелъэІуу. Псэ хэмытыж жыхуаІэм хуэдэу Ар
зыкІэраІулІа жорым къыбгъэдэтт Абы и анэр. Ари
зэрытригъэун псалъэ къыхуэгъуэтт Абы. Гуэныхь
ищІахэм яхущІегъуэжа хьунщІакІуэм „Нобэ джэ-
нэтым ущызигъусэнущ,“ жиІащ. ИтІанэ, мо хьэзаб
телгыр фэм дэмышуэжыххэ хьуарэ пэт, къеувэкІа
цІыхухэм ягъэпудын щыщамыгъэтым, Ар къахэ-
кІиящ: „Уэ, си Тхьэ, уэ, си Тхьэ, щхьэ утыкум си
закъуэу сыкъыбна?“ Ар жиІэщ, и щхьэр къыфІэ-
щІэри, зэуэ и псэр итащ.

АдэкІи гъуэгурыкІуэр къеджащ Аримафей щыщ
Исуфрэ Никодимрэ Аущ и хьэдэр щІалъхьэу кхьэ-
лэгъунэм мывэшхуэ зэрыІуагъэукІуриежам. Аущ и
хьэдэр и гъуэгу ирикІуэхэм ямыдыгъужын щхьэ-
кІэ, и кхьэлэгъунэм деж хьумакиуэ ягъэуващ.

Абдежым гьуэгурыкIуэм еджэн зэпигъэуаш, сыту жыпIэмэ Мартин цIыкIу щIым зыхиIубэри зэщыджэу гьуэгыу щIидзащ. ЩIалэ цIыкIум гукIи псэкIи зэхищIат икIи кыгурыIуат Тхьэм и Къуэм гугъуехь щIишэча цIыхухэм ари зэращыщыр. ЩIалэ цIыкIум еплъурэ езы гьуэгурыкIуэми и гын къэкIуат.

Ар куэдрэ къеджат КъегъэлакIуэм ишэча гугъуехьхэм теухуа тхыгъэхэм, ари зэи игу къэкIатэкъым езым телъ гуэныхьхэм яхущIегъуэжыну. Дауэ щымытми, Христос гугъуехь куэд зэришэчамкIэ абыи къуаншагъэ гуэр бгъэдэлъщ. Тэлай дэкIа нэужь, щIалэ цIыкIур игъэудэIужын мурадкIэ абы щIидзэжаш къеджэн...

ЩызэбгъэдэкIыжым, дин пашэ хьун хуей щIалэм Мартин цIыкIу моуэ кыжриIащ:

– ЕджэкIэ пщIэуэ щытамэ, мы ХьыбарыфIыр тыгъэ пхуэсщIынт.

А псалъэхэр Мартин цIыкIу и гум хыхьаш. Ар куэд щIауэ щIэхъуэпст еджэкIэ зригъэщIэну. Арати, лъэгуажьэмышхъэу увщ, и Iэхэр уафэм хуишири, лъаIуэу щIидзащ:

– Ди Зиусхьэн! Уэ уощIэ сэ хуабжью сызэрыщIэныгъэншэр! Сэ еджэкIэ сагъэщIакъым, иныIуэ сыхъуащи, еджапIэми сыкъащтэнукъым. СынолъэIу Уэ, ди Зиусхьэн, еджэкIэ сэзыгъэщIэн кысхуэбгъуэтыну. Сэ хуабжью сыщIохъуэпс Уэ птеухуауэ псори къэсщIэну!

Мартин цIыкIу шэч лъэпкъ къытрихьэжтэкъым абы и лъэIур Тхьэм зэрызэхихам пIалгъэ кыхэмыкIыуи кызыэрыхуищIэну. Пэжщ, щIалэ цIыкIум

ишЦэртэктым и лъэЮр щызэщЦэнур. Ауэ и фЦэш хурт, а фЦэшхуныгъэми абы и гур дэпсэхурт. „Сэри зэгуэр сыхъеджэнщ Циусхъэн Ауш Христос и ХыбарыфЦым. Зэгуэр сыхъеджэнщ!“

Махуэкум, пщыхъэщхъэ хууэ унэм кыигъэзэжа нэужь, Мартин цыкЦу хумакуэм и фызым джэджэей зрысын матэ хуихъащ. Здэкуам нэгъуэщЦ цыхубз гуэрхэри щЦэст, фызабэ Брецовэм и лЦэкЦэм тепсэлыху. Псоми яфЦэгъуэныхт абы кыщЦэна и кыуэ цыкЦу Яшко, къазыхуэу языкхэзым кыищтэнуи зэгурыуащ. Армыхъумэ фактырэу хыхъэну арат абы кыхуэнэжыр.

Мартин цыкЦуи Яшко фЦэгъуэныхъ хуащ. Абыи кыпэплъэр езы Мартин натЦэ хуэхъуа дыдэрт: е фактырэуэс кыилыхуэу хыхъэн, е къазыхуэу ежъэжу еджапЦэм кыщищЦауэ хуар щыгъупщэжын! „Ари сэ сэщхыркъэпсу щЦэныгъэншэу къэнэнуш,“ – нэщхъей къэхуауэ егупсысащ Мартин цыкЦу.

Яшко щЦэгупсысыным пыЦэгъуэ кыриттэктым абы. Арати, махуэ гуэрым къабзэу зыкыхуапэри ар куащ къуажэтетым деж. Здэкуам и фызыр пщЦантЦэм дэтти, Мартин цыкЦу кызэрилыагъуу кыегуэуащ:

– Мыр лЦо, мыпхуэдизу щхъэ зыкыпхрэ, Мартин цыкЦу? ЛЦо, физ кызошэ, жыпЦэу хыбар кыдэбгъэщЦэну укъэмыкЦуауэ пЦэрэ?

– Хъэуэ, нанэ, сэ Цуэху гуэркЦэ къуажэтетым сыхуейуэ арат. ЩЦэс ар?

– Сыт Цуэху уэ абы хууиЦэнур: Юрэ, – жиЦэри пщэфЦапЦэм щЦэс и лыр абы кыриджащ. – Мыдэ къакЦуэ! Мартин цыкЦу кыпхуейуэ къэкЦуащ.

Къуажэтетым Мартин цыкIу унэм иригъэблэгъащ.

– Уузыншэм, Мартин, тIыс. НтIэ, сыт къыджепIэн фIыуэ?

– Мы Яшко и Iуэхур зэрыпщIыну зэзгъэщIэну арат сэ сыкъыщIэкIуар.

– Плъагъукъэ ар зэгупсысхэр! – игъэщIэгъуащ къуажэтетым.

– Уэ пIпIыжыну уэттыну ди гугъэщ ар, – дыхъэшхыурэ жэуап къритащ абы щIалэ цыкIум. – Апхуэдэ щIыкIэкIэ уэри зытебгъэкIыжынщ узыпI къуажэм и щIыхуэр.

Мартин цыкIу цыплъ къэхъуащ.

– КъэпщIащ, дадэ, аращ сэри сыкъыщIэкIуар. СынывэлъэIунут Яшко сэ къызэфтыну. Тхэр фызогъэлъэIу, факъыракIуэ хэвмыгъэхъэжу е къазыхъуэу евмыгъажъэу сэ си пщэ къыдэфлъхъэ абы и пIыныр!

Къуажэтетым и фызым ар щызэхихым, зэуэ къэлыбащ:

– Еплъыт а щIалэ делэжъ цыкIум жиIэм! Iэхъуэгъу къищтэу, цIыхуитIыр дигъэпIыну аращ зыхэтыр!

– Апхуэдэ лъэпкъ сэ сигу къэкIакъым, сэ си гугъэр нэгъущIщ, – жиIэрт Мартин цыкIу. – Сэ матэрэ жыхапхэрэ сщIыуэрэ ахъшэ тIэкIу зэхуэсхъэсащ, иджыри зэхуэсхъэсыфыну си гугъэщ. Андрейуэ, сэ сыщогугъ Тхэр къыддэIэпыкъуну, шхын щхъэкIэ димыгъэлIэну.

Къуажэтетымрэ и фызымрэ ялъэкI къагъэнакъым Мартин цыкIу щIрагъэгъуэжыну хэтурэ.

ЖраIащ абы гугъуехъ куэд къазэрылгыкъуэкIыну, гъаблэм ихьынхэкIэ зэрыхъунур, ауэ зыри кыкIа-къым. Мартин жиIэм яхутемыкIыу къеплъэIут. ЩIалэ цIыкIум и ерыщагъэм кыгъэгубжыщ, кIуэжи жей, жиIэри икIэм-икIэжым къуажэтетым Мартин цIыкIу кыщIихужащ.

Мартин цIыкIу Яшко зришэлIэну зэрыхэтыр къуажэм зэуэ дэз хъуащ. ЦIыхубзхэр къэгубжъауэ щIалэ цIыкIум хуэшхыдащ икIи зэгурыIу-ахэщ, а делагъэр и щхъэм ирахун щхъэкIэ, абы ират щIакхъуэр нэхъ мащIэ ящIыну. КъызыфIэ-щIыжаи!

АрщхъэкIэ ари сэбэп хъуакъым. Мартин цIыкIу махуэ къэс къуажэтетым деж кIуэрт, кIуэхукIи ар-дыдэм щхъэкIэ елъэIурт. Апхуэдэурэ, сытми, зыху-ейм и Iэр тригъэхуащ: абы къратащ Яшко.

Сыту насыпыфIэу зыкългытэжырт а махуэм Мартин цIыкIу! ИгъащIэм апхуэдэу насыпыфIэу щытауэ абы кыыхуэщIэжтэкъым. Кхъэ мащэтI лIыжъым и фызым Iэрыгъажэ кыIихри, абыкIэ Яшко кыишэну кIуащ. Анэм и щIэину щIалэ цIы-кIум кыыхуэнар мащIэ дыдэт: тепIэнщIэлъын, щIа-гъщIэлъ сыт хуэдэхэр дэзу зы пхъуантэ, пIэипхъуэ ин, тетIысхъэпIэ, Iэнэ, хъэуазэ ухуэнам кыыхэ-щIыкIа шэнт. Ахэр ящэри, кыщIэкIар хъэдэщIэ-лъхъэм хагъэкIуэдат къуажэ дэсхэм. Пэжу, гульде-нищI къудей хъэдэщIэлъхъэм къелат, ауэ къуажэ дэсхэм я унафэкIэ ар щIалэ цIыкIум хуагъэтIы-лъащ: хэт ищIэрэ ин хъурэ еджэн хуей хъумэ.

ЦIыхубзхэр щызэхуэсащ пIалъэкIэ Яшко зэзы-шэлIам, я унэм деж. Iэрыгъажэр зыIыгъ Мартин

цЫкІу шалъагъум, ахэм ящыщ гуэрхэр къэды-
хьэшхащ:

– Е, тхьэмышцкІэ цЫкІу! Я гъащІэри зэхуэдэщ а
тІум! Сыт ящІэн, тхьэмышцкІагъэм ныбжьэгъу зэ-
хуищІауэ псэунхэщ.

Цыхубзхэр Мартин къыбгъэдыхьэри, щІалэ
цЫкІум и шыгъынхэмрэ тепІентебзэхэмрэ зэрыль
пхъуантэ цЫкІур и Іэрыгъажэм кърагъэуващ. Ща-
ыху цЫкІумрэ щхьэнтитІымрэ тІэкІу зэкІуэцІап-
хэри ахэри къыбгъуралъхьэжащ. ИтІани къралъ-
хьащ хьэпшып зэмылІэужьыгъуэ гуэрхэр, Аннэ Іа
нэужь, къэна ерыскъыпхьэхэр: пхъы, бжьын, кІэ-
тІоф.

Арати, гуфэр яубыдри щІалэ цЫкІуитІыр къуа-
жэ уэрамым техьащ.

– КъызжиІакъым жумыІэж, Яшко, уи адэ щІэ-
рыпсым фІуэ едаІуэ, – дыхьэшхыурэ къакІэлъы-
кІиящ абыхэм хьыджэбзхэр.

Гъуэгум тетыху, щІалэ цЫкІухэм зы псалъи жа-
Іакъым. Унэм нэсыжа нэужьщ ахэр щызэхуеплэ-
кІар. Яшко къэгъуэгащ, Мартин цЫкІуи къыщи-
удащ зэуэ.

– Умыгъ, Яшко, – игъэудэІужт ар абы, езым и
нэпсыр щІилъэщІыкІыурэ. – Зы щхьэкІи умышы-
нэ, псори хьарзынэ хьунуц. Ауэ фІуэ дызэ-
хущымыту, фІуэ дызэрымылъягъуу хьунукъым.

Яшко гъын щигъэтащ. ЩІалэ цЫкІухэм Іэрыгъа-
жэм хьэпшыпхэр кърахыурэ унэм щІахьащ. ЩІа-
хьэри, кхьэ мацэтІ лЫжьым и фызым гур хуашэ-
жащ. И фызым иримыгъэлъягъуурэ, кхьэ мацэтІ
лЫжьым щІакхьуэ ІыхьэфІ щІалэ цЫкІуитІым

кѡахупиупщѡащ. Фызми, и лѡым щигѡѡщкѡуурѡ,
ахѡм кѡаритащ ерыскѡы гуѡрхѡр зыкѡуѡцѡылѡыр.

Кѡагѡѡѡѡѡ нѡужѡ, щѡалѡ цѡыкѡуитѡыр тѡѡпѡыжу
шхаш. Пшапѡ зѡхѡуѡу щыщѡидзѡм, Мартин пѡѡр
ищѡыжу хуежѡащ. Яшко пхѡуантѡ цѡыкѡур кѡызѡт-
рихаш. Фызхѡм абы дальхѡат анѡм кѡыщѡѡна
пѡѡпхѡуѡмрѡ стѡолтепхѡуѡмрѡ. Щѡалѡ цѡыкѡухѡм
ахѡр пѡѡми ирапхѡуаш, стѡолми трапхѡуаш.

– Мыбдежым тхылѡхѡр тетлхѡѡнщ, – жиѡащ
Яшко, стѡолым ѡѡпѡ хуишийри.

– Хѡѡуѡ, тхылѡхѡр мо пѡѡанѡпѡм дѡдгѡѡувѡмѡ,
нѡхѡыфѡщ. Ауѡ, ѡуѡхушхуѡракѡѡ, сѡ тхылѡ сиѡѡ-
кѡым. Сытуи сщѡын, сыкѡыщѡемыджѡфкѡѡ, – нѡщ-
хѡѡуѡ жиѡащ Мартин цѡыкѡу. – Аракѡѡ уѡ си деж
укѡыщѡѡсшар езыр, – кѡыпищаш абы, – лѡыщѡѡу
уемыжѡѡжын щхѡѡкѡѡ. Сѡ фѡы дыдѡу сощѡѡ итѡанѡ
уѡ еджапѡѡм кѡыщѡыпщѡѡуѡ хѡуар зѡрыпщѡыгѡуп-
щѡѡжынур. Сѡ сыхуѡѡщ, Яшко, уѡ уи еджѡным кѡы-
пыпщѡѡну. Итѡанѡ уѡ езыр уи щхѡѡм укѡыхуеджѡ-
жыфынущ Тхѡѡм, Тхѡѡм и Кѡуѡм дѡр щхѡѡкѡѡ
зѡрызигѡѡлѡам, Абы ди щѡым кѡызѡеригѡѡѡѡжынур-
хѡм теухуа хѡыбархѡм.

– Сѡ сыкѡѡджѡф, – зыщѡытхѡужаш Яшко. Икѡи
абы хуабжѡу игѡѡщѡѡгѡуаш Мартин хуѡдѡ щѡѡлѡш-
хуѡм еджѡкѡѡ зѡримыщѡѡр. Си анѡр сымаджѡу щѡы-
хѡлѡам щѡыгѡуѡ сѡ ардыдѡм, Христос кѡызѡерыхѡу-
жам, сыкѡыхуеджауѡ щѡытащ. Тхылѡ зыкѡѡмыфѡи
диѡащ дѡ.

Ахѡр жиѡѡурѡ, Яшко дѡѡѡпщѡѡпщѡыхѡу щѡѡидзаш
пхѡуантѡм икѡи кѡыдыхаш тхылѡ зыбжанѡ зѡкѡуѡ-
цѡыпхашуѡ. Кѡытѡатѡри, абы ахѡр стѡолыщхѡѡм

кыитрилъхъэу щидзащ. Ахэм яхэтт азбуки, еджэ-кIэм зэрызэрагъэужь тхылъи, иужь дьдэу анэм тыгъэ кыыхуищIа тхьдэ лъапIэм теухуа дин тхыль щIэрыпсри. ИтIанэ щIалэ цIыкIум кьищтащ дин уэрэдхэр зэрыт тхыль Iуври, тхьэлъэIухэр зэрыт тхыльри, Тхьэм и хабзэм узэрыпсэун щIыкIэм топсэлъыхь тхыльри. Псом яужькIэ щIалэ цIыкIум пхъуантэм кыдихащ хуабжьу хуэсакъыу зэкIуэщIалъхъа тхыльыр икIи Мартин цIыкIум мыпхуэдэу жриIащ:

– Мыр Тхьэм и псалъэ тхахэщ, Библие жыхуа-Iэрщ.

– Абы Тхьэм теухуа ит?

– И пэм кыыщыщIэдзауэ и кIэм нэс зытеухуар Тхьэрщ. Мыбы итщ махуихым къриубыдэу Тхьэм дунейр зэриухуар. Си тхьдэ лъапIэм итщ ардыдэр, иратха къудей мыхъуу сурэтхэри иращIыхьыжащ абы.

– ЩIалэ цIыкIухэм щIадзащ сурэтхэм еплъу. Яшко тепсэлъыхьт дэтхэнэми кыикIым.

Мартин Яшко жиIэ хьыбархэм дихьэхауэ едауэрт. Нэху кыытешхьэху едэIуэнуи хьэзырт ар абы-хэм.

– А къомыр еджапIэм кыыщызжаIащ иджы фэ? – жиIэри зэригъэщIэгъуэнур имыщIэу щIэуп-щIащ ар.

– Зыкъомыр еджапIэм щыдагъэджащ, зыкъо-мыр си анэм кыысхуиIуэтащ, иджы, мис, – сэ псоми сыкъоджэжыф езыр.

Яшко къеджэн щидзащ. Илъэсий фIэкIа мы-хъуа пэтми, ар хьарзынэу къеджэрт.

Мартин кьэнэщхъеящ. Иджыщ абы нэгъэсауэ кышчыгурыуар еджапIэм зэрамыгъэкIуамкIэ зыпIыжахэр кыззэрекъуэншэкIар. „ЕджапIэм сыщIэсауэ шытамэ, – егупсыст ар, – иджы сэри Яшко хуэдэу сыкъеджэфынут. Мо тхыль лъапIэм сэр-сэрурэ сыкъеджэжынт. Сыту фIылуэ-тIэ ар – апхуэдэ тхыль си унэ зэрилъри абы къеджэф цIыху зэрысщIыгъури!“

Зэресагъэжым хуэдэу, Мартин пыIэр зэрыщхъэрыгъыу унэм щIэст, ауэ Яшко „Тхъэм и псалъэ лъапIэхэр“ жиIэу жинтым тетым кышщеджэм, зэуэ пыIэр зыщхъэрихаш. А махуэм шыщIэдзауи Тхыль лъапIэр зыщIэль унэм абы зэи пыIэ шыщхъэритIэ-гъакъым. Апхуэдэу ар абы щIищIыр шыщIыкIум шыгъуэ къуажэтетым и фызым иригъэсати аращ пщIэ яхуищIу адреихэм пыIэр яхушхъэрихыу. Уафэм къеха Тхъэм тепсэлъыхь Библием, абы кы-зэрилъытэмкIэ, пщIэ хэха хуэпщIыпхъэт.

ЩIалэ цIыкIуитIым зэнэзэпсэу зэдэпсэууэ щIад-защ. Нэжэгужэу зэпсалгэрэ зыр зым и нэм щIэп-лъэу ахэр губгъуэм къыкIыжырт. Ахэр зылъагъу цIыхубзхэр къащыгуфIыкIырт. ТIэкIуи яфIэгуэ-ныхь хъуаш ахэм щIалэ цIыкIутIыр.

– Девгъауи, – жаIащ ахэм ящыщ зыкъомым, – нэхь щIакхъуэ нэхъыби, хадэхэкIи, хъэнтхъупси яхуедывгъэхь абыхэм.

– Абы щхъэкIэ дэ къулейсыз дыхъункъым, – кышщигъуаш къуажэтетым и фызым, – атIэми щIалэ цIыкIухэр мэжэлIэнкъым.

Куэдрэт – жаIар ягъэзэщIащ!

„ТхъэмыщкIэ цIыкIухэ“ – арат къуажэм дэсу

хуар шлалэ цыкIуитIым зэреджэр. Ауэ зыми ищIэртэкъым ахэм нэхъ насыпыфIэ къяужэ псом зэрыдэмысыр.

Пщэдджыжь къэс Мартин цыкIу гуфIэпсыжу и ныбжьэгъур кыигъэушт. ИтIанэ ахэр нэхъ гъунэгъу дыдэу щыIэ псынэм затхъэщIыну кIуэрт. Абы иужькIэ я щхъэр яжът, зэхуапэрти, Тхъэм елъэIуу шIадзэрт. Яшко ину къеджэрт „Ди Адэ лъапIэ“ жыхуиIэм, Мартин цыкIуи Iущашцэурэ тхьэлъэIу псалгъэ зэхиххэр жиIэжырт. Абы иужькIэ азбукэри, тхыдэ лъапIэри, сэ жанри, чылахъстэнхэр зэрызэрапхыну Iуданэри зыгуэрым кIуэцIашыхъащ. Мартин цыкIу Iэхуэ сринэр къиштгэщ, церпкIэ епха Бундаш къиутIыпщри, хушэм я пэ итрэ гуфIэжхэу къяужэм дэкIри мэзымкIэ ягъэзащ.

Хушэр хуупIэм нахуса нэужь, Мартини, Яшки, Бундаши шхэну тIысахэщ. Яшко Библием ит хъыбархэм къеджэрти, ар зэриухыу азбукэм ит хьэрфхэм ящыщ гуэрхэр зэригъэщIэн хуейуэ Мартин цыкIу иритырт. Иритырти, мыдрейм ар зэригъэщIэху, хушэм кIэлъыплъыну е матэ ящIын чылахъстэн зэригъэпэщыну езыр кIуэрт. Яшко игъэщIагъуэрт Мартин цыкIу фIыуэ зэреджэр: Яшко кыигъэзэжыхукIэ, хьэрфхэр зэригъэцIыху къудей мыхъуу, а хьэрфхэр пычыгъуэурэ зэхигъэувэрт абы. Мартин цыкIу мыпхуэдэу щыжиIи къэхъурт:

– Сэ сытым дежи кыысфIэщIт еджэкIэ зэбгъэщIэныр гугъуу, ауэ, кызырэщIэкIымкIэ, ар нэгужыжь къудейуэ аращ. Сыту фIыуэ къагупсысат цIыхухэм мы азбукэр! Хьэрф къэскIэ абыхэм

хуашцаш сурэт цЫкІу, делэ дыдэуи ущытын хуейщ ахэр уи гум пхуимыубыдэн щхьэкІэ. ЗытІущрэ сурэтым сеплгыну фІэкІа сыхуейкыым сэ иджып-сту, – занщІэу хьэрфыр зыхуэдэр кызощІэ! Еджэ-кІэ дэнэ кьэна, тхэкІи пхузэгьэщІэнущ мы азбу-кэмкІэ! Хэт емыплгынрэт абы...

Яшко иІэжу кыщцІэкІащ фІамыщкІэ узытет-кыхь хьу мывэ Іэбгыу цЫкІу, ныкьуэкьутэу. Арати, куэдрэ емыгупсысу ар яужь ихьащ Мартин цЫкІу тхэкІэ иригьэщІэну.

Азбукэм е мывэ Іэбгьум щыщхьэщысхэм деж, Мартин цЫкІу хьуэпсэнэгуу щІэгупсыст щІыма-хуэр кьэсыху еджэкІэрэ тхэкІэрэ зэрызэригьэщІэ-нум. Сыту фІыІуэ хьунут итІанэ ар: Тхьэм и псалгэ льяпІэхэм кьеджэу щысынт! Абыхэм щыщІэгуп-сыс дакыкьэхэм деж, Мартин цЫкІу и нэгур уафэм хуигьазэрти жиІэрт:

– Ди Зиусхьэн Аущ, сэ уэ сынолгьэІуат кьеджэкІэ сэзыгьэщІэн цЫху псэ хьэлэл кысхуэбгьэкІуэнуи, си лгьэІур зэхэпхащ. Зиусхьэн! ГукІи псэкІи щІыхьэ пхузощІ сэ Уэ!...

Зэгуэрым, чылахьстэныхьэ щыІарэ хуабжьу езэ-шауэ Яшко кыгьэээжащ. МэракІуэ щыкуэд щІы-пІэ хуэзэри, махуэ псом кыищыпу хэтат ар. Арати, кыщцІыхьэжри, Мартин цЫкІу елгьэІуу щІидзащ, пщэдей матэ кыыздищтэу мэракІуэщыпэ кІуэну хуит ищІыну. Мэзхьумэм я деж ихьыну арат мэра-кІуэр. Мартин цЫкІу хуит ищцІащ ар. Мэзхьумэм я унагьуэм фІыІуэ кьацІыхуу икІи кьалгьагьуу щытащ Яшко и анэр, мо щІалэ цЫкІур щахуэкІуэм, мэз-хьумэри и фызри кьеупщІу щІадзащ и псэукІэ сыт-

хэмкIэ. МэракIуэм и уасэр абыхэм щIалэ цIыкIум къратащ, и матэми, хэмыль щымыIэ жыхуаIэм хуэдэу, зыгуэрхэр изу къралъхъащ. Абы кыдэкIуэу мэзхъумэм и фызым Яшко кълэн кыщищIащ бэрэжьейрэ щэбэтрэ кълэс бэзэрым лы кыщищэ-хурэ кълэхуихын хуеиуэ. Кълэхуихыыху кълэс, щай иратыну кълэгъэгугъащ.

Абы щыщIэдзауэ зы махуэ дэкIакълым кълуажэм кърыхуэрэ зыгуэрхэр Яшко мэзхъумэм я деж кълыху. Мартин поштми игълакIуэрт ар, мэзхъумэм письмо иIэрэ имыIэрэ зригълэщIэну. Зэгуэрым абы зэхихауэ щытащ, и зэманым письмохэр кълэзэрыIэрымыхъэм щхъэкIэ, цIыхубз гуэрхэр зэхуэтхъэу-сыхъэу. Зыр поплъэ и лIым кълыхуитхыным, адреир – и кълуэм, арщхъэкIэ, лIо, – письмохэр тхъэмахуэкIэрэ е пошттым, е поштзехъэм я деж щогувэ. Мис арат щIалэ цIыкIум Яшко мэзхъумэм и письмом щIэупщIэну щIигълакIуэр. Мэзхъумэр щIалэ цIыкIум кълыщытхъуащ а и гукълэлым щхъэкIэ. Ар кълыщащIэм, цIыхубзхэри Яшко кълэлъIуу щIадзащ ахэми я письмо Iуэхухэм щIэупщIэну. Арати, Мартин цIыкIу и щIакълуэ Iыхъэр Яшко щIыдигуэ-шын лъэпкълэ щыIэжтэклым – абы езым хъларзыну кълэлэжьырт, кълэфIэбгълэклэмэ, щIымахуэм тIэкIуи хуэгълэIыльэу щIидзащ. ЯхуищIэ Iуэхутхъэбзэм пэкIуэу, зы унэгуащэм джэдыкIэ кълритт, адреим – кIэртIофрэ пхълэрэ, ещанэм – бэлъыджэ. Ауэ псом нэхърэ нэхъ зыщыгуфIыкIахэрати, – кълэхуемы-хълэIэжу бэглъа кхълужкълымрэ мыIэрысэмрэ щыщ кълыпачыныр щIалэ цIыкIухэм паубыдыртэклым. Паубыд дэнэ кълэна, яхуэхълым хуэдиз кълыздащтэну

хуит ящІахэт. Хуэсакъыурэ зэхуахьэсауэ хьуар щІымахуэ щхыну ягьэтІылтырт абыхэм.

Тхьэмахуэхэм деж Мартин цІыкІу Яшко зыщІи-мыгъуу къыгъанэрт икІи мышхуэдэу жриІэрт:

– Члисэ зэІущІэм кІуэ. КІуэи, дин пашэм жиІэу хьуар уи гум фІыуэ иубыдэ, итІанэ сэ къызжепІэ-жын хуэдэу!

Зы тхьэмахуэ гуэрым къызэрыкІуэж хабзэм нэхърэ нэхъ кІасэу Мартин цІыкІу къекІуэлІэжащ. КІыфІ хьууэ хуежьэт. Уафэми къиувакІэт мазэ ны-къуэ фагъуэр. Хьушэр мэзым къыхихужа къудейуэ, Мартин къыфІэщІащ щІым хэІубарэ гъызыжу щыль цІыху гуэр илээгъуауэ. ЩІалэ цІыкІур къэ-шынащ, ауэ нэхъ гъунэгъуу бгъэдыхьэу щеплъм – ар пхъэдакъэу къыщІэкІащ. Мазэм и нур лыдхэр берычэту зытридзэ пхъэдакъэм и теплэм зихьуэ-жауэ, мэзым къыхэІукІ макъ шынагъуэ къомри абы къыхыхьэжауэ арат. Мартин цІыкІу пхъэдакъэм къыбгъэдэувыІэри моуэ егупсысаш: „Мис мышхуэдэ дыдэу Гефсимание щыІэ жыг хадэм хэлъащ Тхьэм и Къуэр, ажалым и хьэзабыр хуэмышэчыжу. Ар щэІурэ гъуэгыу лы укІыпІэм яшауэ щытащ, Езым и ажалымкІэ сэ си гуэныхьхэр сщхьэщихыну“.

ЩІалэ цІыкІум и гур гущІэгъум ихузащ. Унэм къэсыжыху, ар гъащ икІи Тхьэм елэІуащ: „Ди Зиусхьэн, щІэх сыпшэжыну Уэ уи деж? Сэ хуабжыу сыщІохъуэпс Уэ услъагъуну, ди Зиусхьэн Ауш! Сэ уи пащхьэм лъэгуажьэмышцхьэу ситІысхьэнурэ къытхуэщІа псом щхьэкІи Уэ сынохъуэхъунут“.

ЩІымахуэр къэсри, физхэм Іэщыр Іуэм ираубы-дэжащ. Ахэм Іэхъуэ щІалэм щыгъыныщІэ хуэдри

апхуэдизкIэ екIуу зэщахуэпыкIати, дыхьэшхыурэ жаIэрт:

– Мис иджы кьэпшэnumэ щхьэусыгьуэ лъэпкь уиIэжкьым, Мартин!

Ауэ щIалэ цIыкIум кьыхихар нэгьуэщIщ: Яшко щIыгьуу абы щIидзащ еджапIэм кIуэурэ нэхъ цIыкIу дыдэхэм ящIыгьуу еджэкIэ тхэкIэ зригьащIэу. Кьуажэдэсхэм ар зэрагьэщIэгьуэнур ящIэртэ-кьым. Дэни абы и гугьу щащIт, щхьэж зэрыхузэ-фIэкIкIи кьыщыдыхьэшхт.

Пэжу, Мартин цIыкIу занщIэу кьащтакьым еджапIэм. ЕгьэджакIуэр куэдрэ пылъащ ар кьи-мыштэну. Абыи кьыфIэщIт адреи сабийхэр Мар-тин цIыкIу кьыщыдыхьэшхыну. Ауэ игьэунэхуа, мыбзаджэу кьеджэфу, тIэкIуи тхэфу зэрыщытыр ильэгьуа нэужь, егьэджакIуэм хуит ищIащ ар ед-жапIэм кьэкIуэну. ЩIэх дыдэуи щытхьупсыр кьри-гьэжэхыу щIидзащ абы Мартин. Зэи иIатэкьым абы апхуэдизу еджакIуэ гурыхуэ. Куэд дэмыкIыу егьэджакIуэм езым нэхъ пэгьунэгьуу Мартин кьи-гьэтIысащ, щIымахуэм и кIэхэм деж адреи еджа-кIуэхэм яхэсрэ дин уэрэдхэр, Библием щыщ хьыба-рхэм гукIэ зэригьэщIэу ежьэжащ.

– Сыту си гуапэ хьунут Мартин хуэдэу псори еджэу щытамэ! – яжриIэрт куэдрэ егьэджакIуэм сабийхэм.

А гьэм, япэхэм хуэмыдэу, Мартин цIыкIу гьат-хэр нэхъ псынщIэу кьихьэным щIэхьуэпсыщэр-тэкьым, сыту жыпIэмэ и еджэн Iуэхури чылисэ зэIущIэм кIуэнри гьатхэр кьызэрысу зэпынута. Бжьыхьэм, япэ дыдэу чылисэ зэIущIэм щыкIуам,

абы и нэхэр кыхуным нэсат. Махуэшхуэ дьдэт ар абы дежкIэ. Шэху уэздыгъэ псори пыгъэнат, органиым кьеуэрт, дин уэрэд макъри кьэIурт. Дин пашэм Тхьэм и хыбар яжриIэу щидзащ. Мартин кыщыхьут щыгум телъэтыкIри уафэм кыщыхутауэ. Ар егупсыст, мыпхуэдэуи и щхьэм хужиIэжт: „Аращ, мыр Тхьэм и унэшхуэ лъапIэщ!“

А махуэм кыщыхьэIэдзауэ, абы зы тхьэмахуэи блигъэкIакъым чылисэ зэIуцIэм мыкIуэу. Щалэ цIыкIу хорым ар яхыхьакъым. Абы и жагъуэ хьурт чылисэ зэIуцIэм щыIэу ахэр зэрызэпсалгъэр, зэрызэраныр. Мартин цIыкIу нэхъ кыхыхауэ здэщысыр бжэм пэгъунэгъуу и кIэ дьдэмкIэ щыIэ тетIысхьэпIэрт. Абдежым абы хьарзынэу щызэхихт дин пашэм жиIэхэр, Тхьэм уцелъэIунуи хьарзынэт. Дин уэрэдхэм щыдежьум дежи зэран кыхуэхьуIатэкъым. ЩIэх дьдэу абы зригъэсащ уэрэд тхылъымкIэ дин уэрэдхэр жиIэу. АпхуэдизкIэ дахэу, и гурыхьауэ жиIэрт, макъ дахашцэ иIэти, Мартин цIыкIу кызырэыхидзэу, цIыхухэр кызыэплъэкIырт. ЗэхэпщIэрт абы и тхьэелъэIу псалгъэхэр гум кыбгъэдэIрэ занщIэу Тхьэм деж нэсу зэрыщытыр.

Гъатхэр кыхьащ.

МэкъумэшыщIэхэр щыгуфIыкIырт ар кызырихьам: Iэзыр щIэбгъэшхэн щыIэтэкъым, езыхэм я щхьэр яхуэпIыжынут, арыншами мэкъумылэу къахуэнэжа щыIэжтэкъым. Мартини иригуфIэрт фIыщэу илъагъу мэхэмрэ хьупIэхэмрэ аргуэру зэрилъагъунум. Зы закъуэт ар зыгъэгумэщIыр: Яшко дауэ хьуну? Мартин хуейтэкъым экзаменхэр зэфIэмыкIыу абы и еджэныр зэпигъэуну, ауэ хэтыт ар

зыгъэшхэнур? Езы Мартин махуэ псом хьупIэм итынущ. Зэгуэрым мыбыхэм егупсысу Мартин и бжэIупэм Iутт: „ГъэщIэгъуэнщ, – Тхьэм уэсри мылри щIым тригъэкъэбзыкIащ! Дыгъуасэ хуэдэщ мыбдежым уэсыр Iууу щытелъар, иджы, мис, удз щхъуантIэ цIыкIухэр кыытрикIутакиэщ; тхьэмахуитI хуэдизкиэ узэIэбэкIыжмэ, цIыкIухэ лъэрыжэкиэ къажыхьу щытащ, иджы топ, гъуэрыгъуапщкIуэ мэджэгури дэтхэщ“. Абыхэм егупсысу зыдэщытым, Мартин кыыбгъэдыхьащ къуажэтетым и фызыр.

– Афэрым, Мартин! – кыыжриIащ абы щIалэ цIыкIум, – Яшко хьарзынэу щIымахуэ щIэбгъэкIащ. Абы и анэр адрей дунейм Тхьэ щыпхуелъэIунщ уэ. Псом хуэмыдэжу, абы и псэр иригуфIэу кыыщIэкIынщ и къуэр еджапIэм зэрыбгъакIуэм щхьэкиэ. Апхуэдэу щыщыткIэ жытIэри, дэ мурад тцIащ экзаменхэр кыысыху абы и еджэныр зэпыдмыгъэуну. Ди пщэ дыдолгъхэ дэ абы и гъэшхэныр. Зы тхьэмахуэм ар си деж щышхэнущ, кыыкIэлгыкIуэм – щхьэлтетым и фызым деж, итIанэ – мэзхуэмэм.

Ар щызэхихым, Мартин апхуэдизкиэ къэгугIати, къуажэтетым и фызым зэрехъуэхъуну щIыкIэр кыыхуэщIэртэккым. Яшко теухуауэ зы хьэлгэ гуэр и плIэм ихужауэ кыыщыхъуащ абы. А махуэм гугъут къэбгъуэтыну абы нэхърэ нэхъ насыпыфIэ.

Блыщхэ пщэдджыжьым Яшко Мартин дэIэпыкьуэрэ хъушэр дахури мэзым нэблэгъэхукIэ абы дэщIыгъуэрэ кIуащ. ИтIанэ кыыщIэпхъуэжащ, еджапIэм кIуэну. Мартин цIыкIу куэдрэ щытащ,

абы кыкІэлгыплъу. Шэджагъуэр кызыэрысу Яшко къэкІуэжащ шхэну. Хуабжъу мэжэлІати, щхьэлте-
тым и фызым хуигъэхъэзырар и нэхъуей текІауэ
Мартин ишхт.

Фызхэм жаІар ягъэпэжащ: экзаменхэр къэсыху
абыхэм ягъэшхащ Яшко.

– Шо, Мартин цІыкІу, хъупІэм уи закъуэ ущызэ-
шкъэ, Яшко пщІымыгъуу? – къеупщІырт абы фыз-
хэр.

Ауэ Мартин цІыкІу зэшину хущІыхъэгъуэ ихуэр-
тэкъым. Абы и къалэнт и нэІэ хъушэм тримы-
гъэкІыну, ауэ кышщыдэхуэ зээмызэхэм деж, и
Инджылыр хъуржыным кърихти, къеджэу щыст.
СатыритІ нэхъыбэ зэуэ еджэну абы зэман игъуэт-
тэкъым. Яшко ещхъу, ар ирижэу къеджэфтэкъым,
ауэ кыызэдjam кууэ егупсысырт, махуэ къэси щІэ
гуэрхэр кьищІэрт. Зэгуэрым ар къеджащ Христос
жэмэщым кызыэрыщалъхуам, сыту жыпІэмэ нэ-
гъуэщІ хэщІапІэ кыыхуагъуэтыфатэкъым Абы. А
псалъэхэр и гум хыхъащ Мартин цІыкІу. Абы
занщІэу и нэгу кышщІыхъэжащ къуажэтетым я деж
щыщыІам, ари жэщым и гъусэу жэмэщым зэры-
щыпсэуар икІи хуабжъу фІэгуэныхъ хъуащ гущэм и
пІэкІэ шхалъэм дэля Тхъэм и Къуэр.

ИужькІэ Мартин цІыкІу къеджащ Христос илгъэ
пщыкІутІ щрикъуам, Назарет икІыу Ерусалим зэ-
рыкІуауэ щытам, Назарет Тхъэм и унэшхуэ зэрыдэ-
мытым кыыхэкІкІэ. Абы щыгъуэ Ар цІыху Іувым
яхэзэрыхъри, гузэвэгъуэр телъу махуищкІэ и анэм
къилгыхъуагъащ. Сытым хуэдэу гуфІат ар икІэм-
икІэжым и анэм Ар Тхъэм и унэшхуэм кышщигъуэ-

тыжауэ кыщеджам. „ЗанщІәу кІуәуэ Тхьэм и унэшхуэм кыщалтыхъуэн хуеящ. Щхьэ ягу кьемыкІарэ абыхэм, Тхьэм и унэшхуэм фІәкІа нэгъуэщІыпІә Ар зэрыщымыІәнур?“ – егупсысырт Мартин цІыкІу.

Щалэ цІыкІум мызэ-мытІәу игу кьэкІыжащ Христос Ерусалим зэрыкІуауэ щыта щІыкІәр. Ар, дауи, губгъуэхэм пхрыкІащ, здәкІуэм удз гьэгъахэр зэхуихъэсурэ, мэз хуэзэмэ, жыг щІагъ жьауэхэм зыщигъэпсэхуурэ.

Мартин цІыкІу апхуэдизкІә ІупщІу и нәгу кыщІигъәувэрт Христоси, Ар Рашово кІуәуэ бләкІыу илгъэгъауэ фІәкІа пщІәнтәкъым.

Зы дакъыкыи Іуэхуншә хьуртәкъым Мартин цІыкІу, сытым дежи абы уэрэд кыыхидзэрт, кыызэрыхидзәуи, абы и макъ жыгыру кьабзэм джәрпәд-жәжри кыдежьурт.

Льагәу Іурт абы и уэрэд макъыр.

„Сызәхәх Зиусхьәнү си Тхьә льяпІә, итІанә уи деж щызгъуэтынущ сә сызыщІәхъуәпс гузәгъәгъуәр!“

А псалгәхэр джәрпәд-жәжым ипхъуатэрт, губгъуэхәми кьуршхәм адкІәжкІи ихъу, Христос нәхыфІу зәхригъәхыну хуей кыпфІәщІу. Зәгуэрым, уэрәдыр иухри, Мартин цІыкІу ину жиІащ:

– Ди Зиусхьәнү Аущ Христос! Сә иджы сощІә Уә уздәщыІәр, ауэ сыхуейт, ар сщІә кьудей мыхъуу, Уә Езыр си нәкІә услягъуну. Сә сощІә Уә иджыри дунейм кызэрыбгъәзәжынур, ауэ кысхуәмыщІәр ар кыщыхъунуращ – пщыхъәщхъуэ, хьәмэрә пщәд-джыжъу?

– Пщэдджыжьу, – щхьэпрылукIащ джэрпэдджэ-
жыр мэзыщхьэм.

– Пщэдджыжьым, – кыпищаш аргуэру.

Мартин кыпыгуфIыкIри аргуэру еупщIащ:

– Ди Зиусхьэн, Уэ укьэкIуэнущ, дауи?

– Дауи, – кытригъэзэжащ джэрпэдджэжым.

А гъэм Мартин цIыкIу тхьэмахуэкIэрэ матэ ищIу зэрыщытар пичаш. Абы жиIэрт мыпхуэдэу: „Iэщыр сэ згъэхъун хуейщ. Абы мэкъумэшыщIэхэри хуейщ, езы хъушэми, и сэбэп мыхъумэ, и зэран лъэпкъ хэлъкъым; матэхэр сэ си жэрдэмкIэ сощI, ауэ Зиусхьэным къабыл ищIкъым тхьэмахуэм уи щхьэм ухуэлэжьэжыну. СпIожь, чылисэ зэIущIэм сымыкIуэфми, Абы и махуэшхуэр сэ мы мэзым щызгъэлъапIэ хъунущ“. Арати, тхьэмахуэ къэс Мартин цIыкIу, чылисэ зэIущIэм зэрыкIуэм ещхьу, екIуу зыкъихуапэу щIидзащ. Кхъэ мащэтI лIыжьым и фызыр абы щхьэкIэ Мартин къешхыдэрт.

– Махуэшхуэ лъапIэр мэзми щымахуэшхуэ лъапIэщ, нанэ, – жриIэрт Мартин цIыкIу абы.

– Ар пэжкIэ пэжщ, ауэ хэт уэ абы укыщызы-
лъагъур.

– Зиусхьэным сыкълъагъу, нанэ. Тхьэм псоми унафэ кытщищIащ и махуэшхуэр дгъэлъэпIэну. НтIэ, джанэ фIей сщыгъыу дауэ сэ абы и пащхьэ сызэрихьэнур?

Фызыр игукIэ абы арэзы дэхъуаш.

Мартин цIыкIу и псалъэхэр зэпымычу игу къэ-
кIыжат абы махуэшхуэ лъапIэхэм деж, и кIэпхы-
ныр фIеймэ, занщIэу къабзэкIэ зэрихъуэкIт.

Къуажэм гуауэ кыдэхъуаш: дунейм ехыжащ

щхьэлтетым и фызыр. ЩылIэм щыгъуэ абы уэсят кьищIыжащ и цы IэлъэщIыр Мартин цIыкIу иратыжыну. IэлъэщIыр тIорысэт, ауэ абы хэт тхыпхъэхэр щIалэ цIыкIум игу хуабжыу ирихът: розэхэмрэ нэгъуэщI удз гъэгъахэмрэ губгъуэм щызэбгрыпхъауэ ит хуэдэу хэщIыхъат. Мартин цIыкIу ар мэзым зыдихъти, и Инджылыр зытрилхъхэ мывэм триубгъуэрт. Чылисэ алтар къыдэт хуэдэ, абы бгъэдэту ар еджэрт, Тхъэм елъэIут, дин уэрэдхэри жиIэрт. Тхъэмахуэ пщэдджыжь къэскIэ апхуэдэу ищIт абы. Шэджагъуэ зэрыхъуу Мартин цIыкIу деж Яшко къакIуэрт.

Яшко зкзаменхэр ита нэужь, япэм ещхъу псэууэ щIадзащ щIалэ цIыкIуитIым. ЗэщIыгъуу чылахъстэнхэр паупщIт, итIанэ Мартин цIыкIу абыхэм матэ къахищIыкIт, Яшки, Iуэхуншэу щымысу, мэракIуэрэ Iэгъэбэгурэ кьищыпти, ахэр ищэну ихът. Абы кьищынэмыщIауэ, Яшко щIыкъэпщ гуэрым тхъэмахуитIкIэ хуэлэжьэну, и Iэмэпсымэхэр пщIэкIэ кыкIэлърихъэкIыну гурыIуат.

Гульден щIэрыпситI къыцилэжьащ абы деж Яшко икIи щIалэ цIыкIуитIым ахэр хэлхъащ дадзыхауэ яIэ адреи ахъшэ тIэкIум. ИужькIэ а акъшэхэмкIэ абыхэм къащэхуащ Яшко щхъэкIэ джанэщIэ, и къатырыжьытIри ирагъэдыжыну шырыкъущIэм хуахъащ.

Я гуфIэгъуэм кIэ иIэтэкъым а цIыкIуитIым. Ахэр щалгагъукIэ, цIыхухэри гуфIэрт. Бундаш Яшко зыщихъуэу бгъэдэтт, епэмрэ щIалэ дахэ зыщIэхукI мо щыгъыныщIэхэр зэрыщыгъым щхъэкIэ къимыщIыхуж хуэдэ.

Зыкъомым зыхуагъэныкъуэурэ апхуэдэу захуэ-пэжыф щхъэкIэ, я унэжь цIыкIур зэрагъэпэщыжыну ялъэкIытэкъым абыхэм. Махуэ къэс жыхуаIэм хуэдэу ар нэхъри кхъахэ хъурт. Зэгуэр, щIалэ цIыкIухэр мэзым здэщыIэм, абыхэм я унащхъэм къыкIэрыхури зы Iыхъэшхуэ къехуэхащ. АпхуэдизкIэ ин къехуэхари, къагъэзэжа нэужь, ахэр ерагъкIэ щIыхъэжауэ аращ унэм. ЦIыхухэм чэнджэщ къратащ, щIимыпIытIэн щхъэкIэ, унэм жэщкIэ щIэмылгыну. Арати, Бундаш ящIыгъуу ахэр жэщым къыщIэнащ гуэщым.

Гъэмахуэр уэлбанэрилэти, Мартин цIыкIу гуныкъуэгъуэмрэ Iуэхумрэ щигъащIэртэкъым. Iэщыр шха зэрыхъунми, удз псыф куэдыIуэ зэрамышхынми кIэлъыплъын хуей хъурт ар. КъимыдэкIэ, а гъэм щIэуэ мэл зыкъом хъушэм къыхыхъати, зэпымычу зэбгрыжт. Яшко хъарзынэу бжэкIэ ищIэрт, ахъумэ хъушэм щыщ гуэрхэр мэзым къыщIанэнкIэ хъуну мызэ-мытIэу къахуихуат.

Зэгуэрым, пщыхъэщхъэу, мэкъумэшыщIэхэм Яшко зыщIыпIэ IуэхутхъэбзэкIэ ягъэкIуати, Мартин цIыкIу и закъуэ хъушэр зэхуихусыжын хуей хъуащ. Щэнейрэ щIибжыкIащ абы и мэл хъушэр. Апхуэдизуи щхъэ къытехъэльэрэт абы Iэхъуэныр? Мэлхэм къакIэлъыжыхъуэрэ ар хуабжыу ешат, махуэм и кIыхъагъми Инджылыр къызэIуихыу сатыритI нэхъ мыхъуми еджатэкъым. А сыхъэтым абы игу къэкIыжащ иужь дыдэу зэджар: „Тхъэм и Къуэр къыщIэкIуар кIуэдам лыхъуэурэ, мыкIуэду къригъэлыну арщ“ (Мф.18:11).

„Хэт зылтыхъуэнур – цIыхухэра? – зэупщIы-

жырт Мартин цыкы. – Сыту хъарзынэт ар зыгуэрым кызыгуригъэуэфамэ!“ ЗдэкIуэnum нэсыху, а псалъэхэм егупсысащ ар. Къуажэри – мис. Ар кызыралъагъуу, цыхубзхэр кышежьащ, хэт и жэмыр, хэти и мэлхэр дихуэжыну. Щхьэлтетым и мэлыр хъушэм хэттэкъым.

– Уэ жьэущIри уэ! – жиIэри абы кыйтекIиеу, псалъэ фIейр кытритхъуэу щIидзащ щхьэлтетым и физ кьэгубжьам. – А уи щIалэжь цыкIум ерыскыуэ езгъэшхам ара кыпэкIуар! Тхьэм ещIэ фэ а мэзым щыфщIэ кьомыр, сэ а псор сшэчын хуейуэ кыстрилхъар сыт?!

Аргуэру кытриунащIэу щIидзащ абы шхыдэ псалъэхэр. Мартин цыкы кьэуIэбжьарэ ищIэнури жиIэнури имыщIэу щытт. Щхьэлтетым и физыр кызырэрыщIэкIиери мэлыр зэрыкIуэдари хузэхы-хьэжауэ, ар гузавэм ихьт. Дауэ хъу мыгъуэу пIэрэ а мэл цыкIум и закъуэ мо мэзышхуэм?

Арати, зэуэ зричри, Мартин мэзымкIэ иунэтIащ. Мазэ изыр нур зэбгритыкIыу уэгум итт, „Умыгузавэ, Мартин цыкы, сэ сыбдэIэпыкъунщ!“ жиIэ хуэдэуи кыхуеплхыхырт.

КышыщIар апхуэдизкIэ и гум щIыхьати, Мартин цыкы зэрешари зэхищIэртэкъым. Ар щIэх дыдэу нэсащ махуэм мэлыр щигъэхъуа щIыпIэм. КьэпщIэнтIарэ зэрыщыту псыф хъуауэ, Мартин щIым зыхидзэри тIэкIурэ зигъэпсэхуащ, итIанэ мэл цыкIум еджэу, кылтыхъуэу ежьэжащ.

– НатIэхуцIыкы, НатIэхуцIыкы, мыдэ кьакIуэ, мыдэ кьакIуэ!

Куэдрэ еджащ ар абы, ауэ жэуап зэрыщымыIэм

хуэдэт. Абы ирихьэлІәу жыжьәу зыщІыпІәкІә кыІукІащ тхьәусыхә Іуей макъ.

– НатІәхуцІыкІу, НатІәхуцІыкІу! – къәгуфІауэ зричри, чыщә банәм кІуәцІрыжурә, мэзым хәлъядащ Мартин. Ар жәрт, мывәхәм, пхьәдакъяхәм елъяу, къудамәхәм и напәр кърахуләкІрә жыг лъабжьәхәм ягъяльәпәрапәу. И цыгыныр къудамәхәм фІәнәурә зыбжанәрә ар джәлащ, и лъакъяуәхәр триуду, ауә мәлыр кыльыхъяуән абы щхьәкІә кыигъәнакъям. ИкІәм-икІәжым Мартин цыкІу нәсащ мәл Іуей макъяр кыздиІукІам деж. Ауә мо мәз щІагъ кІыфІым дауәт ар кызәрыщыбгъяуәтынур? Абы ирихьэлІәу мазәм кыигъәнәхуащ мащә куу гуәрым и лъащІәр. Иплъяри, Мартин цыкІу кыльәгъяуащ зы хужь гуәр. ФІыуә и нәІуасә макъяри зәхихащ. Арат, и мәл цыкІурат. Мо бәлацә цыкІур чыщә банәм хәнауә кыхәкІыжыфыртәкъям. Мащәм кыикІыжын дәнә къяна, кызәфІәмыувәфу щыльт.

А сыхъәтым Мартин цыкІу и гум къякІыжащ Инджылым ит псалъяхәр: „Цыху Лъяпкъям и Къяуәр кыщІәкІуар цыху кІуәдам лыхъяуәурә, мыкІуәду къяригъялыну арщ“ (Мф. 18:11). Иджы абы кыгурыІуакІәт а псәлъяфәм кыкІыр. Абы къярмыгъяламә, мәл цыкІур зәрылІәнум шәч хәлтәкъям – мис абы ещхыркъябзәу кІуәдыкІей мәхъя цыху гуәныхылыхәмрә акылыныншәхәмрә. Банә чыщәм мәл цыкІур кызәримыутІыпщым ещхъя, уафәм дәкІуеину хуей цыхур яутІыпщкъям бзаджагъяу ищІахәмрә гуәныхъя телхәмрә.

Арати, Зиусхән Аущ кякІуәри гуәныхъ зытель

цЫхухэр ириджащ. Абы и джэ мактым гуэрхэр кыпэдждэжати, ахэр кьахихри Езым и деж ихьащ. „Абы ещхьыркьэпсу, сэри Абы сыкыгьуэтащ“, – егупсыст Мартин цЫкІу. Иджы щІалэ цЫкІум шэч лъэпкь кытрихьэжыртэктым а псалъафэр абы пэ-жу кызыэрыгурыуам. Арати, мэлыр кыдихыжын мурадкІэ, щыхупІэм епщыхыу щІидзащ Мартин цЫкІу. И лъакъуэр мывэ ин гуэрым щытригьэувэм, абы кыщыхьуащ а мывэр хьейуэ.

„Мы мывэр ехуэхмэ, мэлыр иукІынкІэ хьунуц“, – жиІэу егупсысщ Мартин цЫкІуи, зы ІэмкІэ кыыр дзакІэр иубыдащ, арщхьэкІэ ари кыгуэкІыу хуежьащ. Арати, Мартин цЫкІу, мэлыр иримыгьэ-укІын щхьэкІэ, а иыгьри иутІыпщц абыми, зэуэ ехуэхащ. А зы напІэзыпІэм абы и тхьэкІумэр кьэзу-уащ, и нэр щыункІыфІыкІащ. Адэ зыщІыпІэ тхьэ-гьуш макъ кІиуекІыу кыщыхьури, щІалэ цЫкІур абы хэту кьэмэхащ. Апхуэдэу сыт хуэдизкІэ щы-лъами ищІэжкІым Мартин.

Зэуэ абы нэкуІукІэ зэхищІащ зы хуабэ гуэр, пщІэу макъ гьэщІэгьуэни кызыэхихащ. Абы кы-кІэлъыкІуэу нэгьуэщІ макъ гуэрхэри и тхьэкІумэм кьиуащ абы. Мартин цЫкІу ерагькІэ и нэхэр кызыэтрихри ихьуреягьыр кызыэхиплгыхьащ икІи егупсысащ: „Дэнэ мы сэ сыздэщыІэр?“

Абы кыщхьэщытт Бундаш. Пэмыжыжьэу чы-цэм мэл цЫкІур хэлът. Уэгум ит вагьуэхэр хуэм-хуэму ужьыхыжурэ нэхулъэ кызэкІэщІитхът, Яш-ко гьуэгыу мащэ Іуфэм кыщхьэщытт. Мартин кыщыщІа псори кыгубзыгьыжащ. „Сэ щыхупІэм сыкьехуэхащ, – егупсысырт ар, – сиукІауэ щытамэ,

си лӀэкӀэр Христос и лӀэкӀэм ещхь хьунут. Абыи мӀлхэр кьылтыхьуэжауэ щытащ, ардыдэми кьыхэкӀащ Абы и ажалыр. Иджыпсту сэ зыкьызэрысщӀэжам ещхьыркъэпсу, ари махуищ дӀэкӀа нӀужь, лӀахэм кьахэтэджыкӀыжауэ щытащ, си мӀлхэр дӀапӀэкӀэ згьэхьуну сызэрыхуитым ещхьу, Абыи и мӀлхэр ажалым кьригьэлыфынущ“.

Мартин цӀыкӀу апхуэдизкӀэ кьарууншэт иджыпстуи, Яшко гьуэгыу кьыщхьэщымытамэ, аргуэру жеинт. Ар ерагь-псэрагькӀэ кьэтэджщ, мӀл цӀыкӀур кьыздищтэри, хуабжьу гугьу ехурэ щыхупӀэм кьыдӀэпщыжащ. Яшко абы кьыжриӀащ, ар кьэту зэрымыжеифар, Бундаш щӀыгьуу и льыхьуакӀуэ кьызэрыкӀуа щӀыкӀэр.

Мартин хуабжьу кьехьэлгьэкӀыурэ кьуажэм кьэсыжащ. Ар хуабжьу мӀжалӀэрт, япӀэ махуэм и шӀэджагьуэ лъандэрэ ӀухуаӀатӀэкьым. Кьару тӀэкӀу иӀэжри триухат мӀл кьэлтыхьуэным. ИкӀэм-икӀэжым щыхупӀэм ехуэхри удз псыфым хӀэлъу нӀху щыху хӀэлауэ арат.

И льякьуэхэр ерагькӀэ зӀблихыурэ ар кӀуэрт икӀи егупсыст, и мӀлыр хуихьыжа нӀужь, щхьӀэлтэтым и фызыр зэрыгуфӀӀэным. А гупсысэм кьару кьыхилгьхьэрт абы. ГуфӀӀэным и пӀэкӀэ, аргуэру зэ кьытехьущӀыхьащ ар щӀалӀэ цӀыкӀум. НӀгьуэщӀ цӀыхубз гуэрхэри кьыдежьууэ щӀадзащ абы, гувауэ кьызэрыкӀуам щхьэкӀэ. ЗӀпеуэ хуэдӀэ псори кьыхуэшхьдӀэрти, Мартин цӀыкӀу и щхьэр нӀхьри кьыфӀӀэхуащ. Хуабжьу хьӀэлгьэт Мартин дежкӀэ мӀзым кьыщыщӀидзӀэу кьуажэм нӀс кьыкӀуа гьуэгуанэр, ауэ минкӀэ нӀхь хьӀэлгьэжт игьӀэзӀэжу абы нӀс зэры-

кІуэжар. Яшкэрэ Бундашрэ хъушэм кыпэринэри, Мартин цІыкІу кырым и щхьэм тегъуэлъхъащ. Абы и нэгу зэхэуар иджыпсту щхьэлтетым и фызым кылъэгъуамэ, кызэрешхыдам щхьэкІэ Іэмал имыІэу щІегъуэжынт. ИтІанэ абы жиІэнтэккым ар къуажэм я пщэдыккым дэсрэ псоми къайхьэлъэкІыу.

Яшко хэтт Мартин цІыкІу тригъэуну, ауэ зыри кыикІтэккым. Зыри сэбэп хъуртэккым. Мартин уэрэд жиІэнуи, кызэджахэм тепсэлъыхыжынуи, Яшко жиІэхэм щІэдэлунуи къару иІэжтэккым.

Апхуэдэурэ махуищ кІуащ.

Тхьэмахуэ махуэм ар Яшко елъэІуащ щІыгъуу хъупІэм кІуэну. Ахэм еджэу щІадзащ Инджылым щэбэт махуэу Христос цІыху гуэрым зэрелэзым щхьэкІэ, Ар мывэкІэ зыубэрэжъа журтхэм я къекІуэкІыкІэм. Куууэ щатэри, Мартин цІыкІу жиІащ:

– Ди Зиусхьэн, Уэ уакІыну хэтащ, цІыхур ажалым кызэребгъэлам щхьэкІэ. Сэ мэлыр ажалым кызэрезыгъэлам щхьэкІэ, ауэ сытми тІэкІу кызэшхыдахэу аращ, итІани, мис, ар си гум схутегъахуэрккым. Уэ абыхэм зэрахуэбгъэгъуам ещхьыркъэпсу, сэри щхьэлтетым си фызым хузогъэгъу!

И бампІэр тІысыху гъа нэужь, ар, япэм ещхьу, Іэхьуэ хъарзынэ хъужащ. Абы щІидзэжащ Яшко псалъэ ІэфІ жриІэу, япэм хуэдэу блэкІхэм кыблэкІыжхэми гуапэу фІэхъус ярихьу, ящыгуфІыкІыу.

Зы закъуэт абы зэрызихьуэжар: жыгхэм дэпщеи-жыфтэккым. Бгы задэхэм ерагъкІэ дэкІыфу арат, мэлхэр хъупІэм нихусыху, тІорэ-щэрэ зимыгъэпсэхуу хъуртэккым. Абы ишх щыІэтэккым, зэпы-

мычуи псыхуэлIэм ихьт. И нэхэр гужьея-гужьеяуэ кьицIуукIт, и нэкIури, игъащIэм дыгъэ темьпса хуэдэ, фагъуэт.

А ильэсым Iэшыр нэхъ пасэу ираубыдэжынути, Яшко абы хуабжью иригуфIэрт.

– Аргуэру дэ зэщIыгъуу еджапIэм дыкIуэу щIэд-дзэжынущ. ЕджэнкIэ сэ укъыщыскIэщIыхьакIэ, егъэджакIуэм зэщIыгъуу дызэригъэтIысынум шэч къытесхьэркъым, – жриIэрт абы Мартин цIыкIу.

Арати, щIалэ цIыкIухэм иужь дыдэу мэлхэр щыдахун хуей махуэр къэсащ. Пщыхьэщхьэ дэхуэ-жыгъуэ зэрыхъуу Яшко щIидзащ хъушэр зэхуиху-сыжу. Мартин цIыкIу игу къихьащ апхуэдизрэ зытеса бгыщхьэм дэкIыу иужь дыдэу зэ тесыжыну, мы дунейр игъащIэми щыIа, хьэмэ зыгуэрым кьи-гъэщIа, Зиусхьэным и хэщIапIэр здэщыIэри цIы-хухэр лIа нэужькIэ абы зыдишэжри дэнэ, жиIэурэ щегупсысу щыта бгыщхьэм.

Ауэ а пщыхьэщхьэм апхуэдэ упщIэхэр зритыж-тэкъым абы. Мартин цIыкIу иджы фIы дыдэу ищIэрт – Тхьэм уафэм ущыхуэлэжьэну уи мурадмэ, Абы ухуэлэжьэныр щIыгум къыщыщIэдзэн хуейщ. ИгукIи и псэкIи Тхьэм ехъуэхъуну хьэзырт щIалэ цIыкIур, Абы а псор къызэрыхузэIуихам щхьэкIэ.

Дихьэхарэ хьэщыкъ хуэхъуауэ къэзыухъуреихь дунейр къызэхиплъыхьырт Мартин цIыкIу. Аузыр пшагъуэм хэлът, щхьэтепхъуэ псыпсыжыр ныса-щIэ дахэм тепхъуа хуэдэ. Дыгъэм жыг щхьэкIэхэр къигъэлыдт, Мартин цIыкIу иужь дыдэу ба кыхуи-щIыж нэхъей. Гъатхэр къэсыху иджы мы щIыпIэ-хэр илъагъунутэкъым абы. ПщIащэ зэмыфэгъу-

хэм – гьуэжьхэм, плъыжьхэм, дыщафэхэм – щІыр яуфэбгьуат. Мэзми дауц гухэщІхэр кьыщІэІукІт, и гьыбзэр езым зыхужиІэж хуэдэ. ПщІащэ дэтхэнэми жиІэрт:

– ФЫкІэ, фЫкІэ, Мартин цЫкІу! Дэ афІэкІэ зэи дызэрылгагьужынукуьым!

Абдежым Мартин цЫкІу кьыщиудри гьащ. Абы и ІэплІэр кьызэІуихащ, нэм кьыІуидзэ дунейм зэрыщыту зришэкІыну хьэзыр хуэдэ.

– ФЫкІэ, – жиІащ абы, нэпсым кьыкІуэцІрыпсэлъыкІыу.

Мартин цЫкІу бгым кьехыжри хьушэмкІэ игьэзащ. Куэдрэ зэплъэкІыжащ ар, хьушэр кьуажэм кьыщихужым.

Ахэр кьэкІуэжащ унэм. Кьуажэтетым и фызым щІакхьуэ бзыгьэшхуэ зырыз кьаритат, ауэ Мартин цЫкІу и Іыхьэм еІусакьым. Ар Яшко елъэІуащ, гьащІэ мыкІуэдыжын теухуауэ Инджылым итхэм кьыхуеджэну.

Инджылым кьеджа нэужь, Тхьэм елъэІухэри, щІалэ цЫкІуитІыр гьуэлъыжащ. Мартин цЫкІу Іурихащ зэуэ. Дунейр хуабжьу щІыІэт. А жэщым, дауи, щІыпІэм исынута удз закьуэтІакьуэ кьэнэжахэри. Мазэм и нурыр жейуэ щыль щІалэ цЫкІуитІым кьатридзэрт. НэкІум кьытещ нэпс пщІащэ хэм ещхьу, мазэм и хьуреягьым вагьуэхэр щылыдт.

Абы хэту Мартин цЫкІу кьэушащ. Ар хуабжьу пЫщІэрт. Зы шхыІэн щІагьым щІэлъу цЫкІухэр зэбгьурылът. Здэжейм, Яшко кьыхэпсчыкІащ.

„ТхьэмыщкІэ цЫкІу, ар мэпЫщІэ, – егупсысащ Мартин. – ШхыІэныр мащІэщ, дейтІури дыхуэгьэ-

хуэбэнукъым. ШхыІэныр Яшко и закъуэ трель, сэ зыгуэрурэ сыхъунщ“.

Мартин цІыкІу щІиуфащ и ныбжьэгъур. Езым хъыбий хъуа и гуэбэнэчыр зытриубгъуэри, зэфІэунтІыІуауэ гъуэльаш. ЩІыІэм апхуэдизкІэ зэщІиубыдати, абы и дзэхэр зэтеуэу щІидзащ. И Іэхэри, и лъакъуэхэри, и тхыцІэри, кІузаракъэ, и Іепкълъэпкъыр зэрыщыту щІыІэм иыгът. Сыт ищІэнур? Зы мащІэ нэхъ мыхъуми дауэ зиггэхуэба хъуну?

– ГущІэгъу къысхуэщІ, ди Зиусхъэн Аущ, – лъэІуащ Мартин цІыкІу, – сэ си Іуэхур хуабжьу хэплъэгъуэщ.

Ар жиІэн иухатэкъым, Мартин цІыкІу и Іепкълъэпкъым зэрыщыту хуабэ гуапэр къыщыщІыхьам. Хуэм-хуэмурэ ар плъыржьэр къэхъури, занщІэу Іурихаш.

Жэщым сыхъэт пщыкІуэзэрат ар апхуэдэу щыхъуар. Кхъэ мащэтІ лЫжьым и къуажэ плъырыгъуэти, зэманыр зэрыхъуар къащІэн щхъэкІэ, и сринэм епщэщ-епщэри, ари тІэкІу щхъэукъуэну унэм кІуэжащ. ЩІалэ цІыкІухэм я унэм щыблэкІым, зэрихабзэу, абы мурад ищІащ щІыхъэу я Іуэху зытет зригъэщІэну. Зэтэкъым-тІэутэкъым ар абыхэм я деж мыпхуэдэу хэкІэсауэ щыщІыхьар. Апхуэдэхэм деж, ар хъуэпсэнэгуу еплът зэбгъурылгърэ зэшэкІыжауэ, гуфІэр я нэгум иту жей ІэфІым хэт цІыкІуитІым.

Ауэ мы зэм кхъэ мащэтІ лЫжьым къилъэгъуар телъыджэ дыдэт: мазэм и нур фагъуэм кыигъэнэху щІалэ цІыкІуитІым язырт, Яшкэт, шхыІэн зытепІар, Мартин цІыкІу зэфІэунтІэІуарэ гуэбэнэч хы-

бийжъ тІэкІур теубгъуауэ адкІэІуэ кыщылът. Абы мафІэр кыщхьэщихт, уафэм ис вагъуэхэм ещху и нэ пІащитІри кылыдыкІырт.

– Шо, умыжейуэ ара, Мартин? – еупщІащ абы кхъэ мащэтІ лЫжбыр. – Мыпхуэдэу фыщІэгъуэ-лъари сыт нобэ: мобы шхыІэныр зэрыщыту телъщ, уэ птепІаІакъым?

ЩІалэ цІыкІур кышыгуфІыкІа мыхъумэ, зыри жиІакъым. Кхъэ мащэтІ лЫжъым и нэгум куэдрэ щІэтащ, а дакъыкъэм Мартин цІыкІу и нэгур гъэ-щІэгъуэныщэу зэрыщытар. Абы гуэбэнэчыр кы-зытрихри ари щІэлэ цІыкІум трипІащ.

– Сыт кыпщыщІар, Мартин, щхъэ жэуап кызу-мытрэ? Шо, сыхъуыщІыхужу ара?

– Куэд дэмыкІыу Ар къэкІуэнущ, – сэ сыпопъэ Абы, – Іуэщхъуурэ жиІэрт Мартин цІыкІу, – Ар сэр щхъэкІэ къокІуэ. Сэри псым сыщесурэ Абы сыхуо-кІуэ, икІи сышынэркъым сэ иджыпсту.

– Мартин, мыдэ кызэплъыт! Сыт мы жыпІэхэр, зиунагъуэрэ?

Кхъэ мащэтІ лЫжъым и нэпсыр кызэпи-жыхъащ. Ауэ Мартин цІыкІу зыри ищІэжтэкъым.

Кхъэ мащэтІ лЫжъым псынщІэу и фызыр къишэри сымаджэр я деж яхъащ. Жэщыр хэкІуэта щхъэкІэ къамыгъанэу, нэгъуэщІ цІыхубз гуэрхэри кызэхуэжэсат. Я унэхэм щыблэкІкІэ, щхъэгъуб-жэм теуІуэурэ кхъэ мащэтІ лЫжъым ахэр зэщІи-гъэуІуэрт, Мартин цІыкІу зыгуэр кыщыщІащ, псынщІэІуэу фыкІуэ, жиІэурэ.

ЩІалэ цІыкІум зыри кыхуэщІыхужтэкъым, мэ-зым зэрыщыгъам ещху, пыхъэу гъуэлъыпІэм бгъэ-

дэтт Яшки. Ар залмыгъэкIэ гъуэльпышIэм кыб-
гъэдалъэфыжащ, цIыхухэр хуиту Мартин цIыкIу
бгъэдыхьэн щхьэкIэ.

Узэрелэзэ хъун кыамыгъанэу, цIыхубзхэр зэралъэкIкIэ Мартин цIыкIу еIэзащ.

– НэхьыфI мыхъумэ, дохутырым дыкъеджэнщ – жиIащ щхьэлтетым и фызым.

– Тхьэразы кыфхухъу, псори сыфхуэзарэзыщ! – жиIащ Мартин цIыкIу макъ лъахъшэ кIэзызкIэ. – Апхуэдэу кыызэфщIэн хуеякъым: сэ Тхьэншэу дунейм сыщыпсэуащ, фэри Абы теухуауэ зыри кыызжефIакъым... Сытым хуэдиз сабий иджыри сэ сэщхъу, Тхьэншэу, мы дунейм щыпсэурэ? Ахэр зыми иригъаджэркъым. Фэр дыдэхэр фопсэу езы-хэр Тхьэншэу... фызэрыпсэупхъэм хуэмыдэу, – кыыпищащ абы нэщхьейуэ. – Сэ сылIа нэужь, икIыпщIэу ахъшэ кысхуэвмыгъэтIыль... Христос пщIэншэу сызэпришынущ сэ... ИкIи зы щхьэкIэ фымышынэ, сэ фэ хьэдэджадэу сыкыфхуэкIуэну-къым... Зэи къэзгъэзэжынукъым сэ... къэзгъэзэжы-ну сыхуейми, кысхуэгъэзэжынукъым... егъэлеяуэ жыжьэщ а сыздэкIуэнур.

Я тхьэкIумэр тегъэхуарэ мыбэуэжу цIыхубзхэр Мартин цIыкIу жиIэм щIэдэIут. Абыхэм ягъэщIа-гъуэрт, Мартин цIыкIу зэгъэкIуарэ дахэу, кIузара-къэ, Инджылым зэрыт дыдэм ещхъу зэрыпсалъэр.

– Умышынэ уэ, Мартин цIыкIу, улIэнкъым, – жиIащ кхъэ мащэтI лыжыым, сымаджэм и гур фIы хуищIыну хэту. – ЩIэх дыдэу ухъужынщи, Тхьэм жиIарамэ, ди хъушэр бгъэхъуу ухыхъэжынкъэ.

– Джанэ щIэрыпси пхуэддынщ. – Яшки тхуэ-

пэнш икИи дгъэшхэнш, дэИэпыкьюэгу кыпхуэ-
хун хуэдэу.

– Щымахуэр си деж щифх хъунуш, – жиИаш
щхьэлтетым и фызым, – гъатхэм фи унэр фхузэд-
гъэпэщыжынш е унэщИэ фхуэтщыынш.

– Сэ си унэр схуагъэхьэзыракИэщ... Тхьэразы
кыфхухъу фыкызыэрысхуэгуапэм щхьэкИэ... кхьы-
Иэ, моуэ нэхъ лъагэу ськыэфИэтыт.

Цыхубзхэм щИалэ цыкIур кытраИэтыкIри, и
пIэщхьагъыр нэхъ лъагэ хуащИаш.

– Иджыпсту Iурихынуш ар, – жиИаш кхъэ ма-
щэтI лыжыым и фызым.

Мартин цыкIу ерагъкИэ и нэхэр кызыэтрихащ. И
нэпсыр кыщIэжу Яшко зытриубгъуащ абы.

– Къэгъанэ, умыгъ, – жиIуэрэ игъэудэIужу
щИдзащ Мартин цыкIу и ныбжьэгъур, Иэ пщты-
рыр и щхьэфэм дилъуэрэ (адрей Iэм къебзейуэ
Бундаши кыбгъэдэст абы).

– КъедаIуэ мы сэ бжесIэnum: „Тхьэм дунейм и
цыхухэр апхуэдизкИэ фIуэ ильэгъуати, Езым и
Къуэ закъуэр итащ, Тхьэм и КъуэмкИэ фIэщхъу-
ныгъэ зиIэ дэтхэнэ зыри мыкIуэду къелын икИи
мыкIуэдыжын гъащIэ иIэ хъун щхьэкИэ“ (Иуан
3:16). Уэри уиIэнуш мыкIуэдыжын гъащIэр,
Яшко!...

Щхьэщытхэр пщIэншэу пэплъащ Мартин цыкIу
иджыри зыгуэрхэр жиIэн я гугъэу. Нэхъ куууэ бауэ
хъури, ар зэуэ Iурихащ.

– ФынакIуэ, – жиИаш кхъэ мащэтI лыжыым. –
Ар зэрыжеяуэ хъарзынэщ. НэхьыфI хъунуш.

Нэхулъэ кызэкИэщIитхъыу щИдзащ. Кхъэ ма-

щэтI лЫжЬым и фызым зигъэщхъри едэлуащ щIалэ цIыкIум.

– Мыр бэуэжкЪым, – жриIащ абы, щхьэлтетым и фызым зыхуигъазэри.

Арат, пэжу кыбщIэкIат джэрпэджэжым жиIар: Христос пщэдджыжьу Мартин цIыкIу деж къэ-кIуащ. Дыгъэм ауэ сытми IэплIэ кыыхуищIыжактэкЪым абы. Абы зэи илгагъужынукуЪым а щIалэ цIыкIур!

Илгъэс пщыкIутху япэкIэ, Мартин цIыкIу и анэр щыщIалгъхьэм, мыдэ зы цIыхубз къулей дыдэ гуэр лIауэ фIэкIа пщIэнтэкЪым, апхуэдизкIэ цIыху куэд бэным и ужь иту кIуэрти. Ауэ, сыт хуэдиз и куэдагъыу щымытамы, Мартин цIыкIу и бэным кIэлъыкIуэхэм нэхърэ ахэр нэхъ мащIэт. Рашово дэсхэм къахуэщIэжыртэкЪым апхуэдэ хьэдэщIэлгъхьэ. Хьыджэбз псоми екIуу зыкъахуапэри, удз гъэгъахэмкIэ загъэщIэрэщIат. ЩIалэхэм бэныр яхьт. ЕгъэджакIуэми сабийхэр къишауэ бэным и ужьым итхэт. Мартин цIыкIу хуэдэу еджапIэм пщIэ хуэзыщIэ къэгъуэтыгъуейт. Ауэ щыхъукIэ абыи еджапIэм пщIэ хэзыщIа къэгъуэтыгъуейт. Ауэ щыхъукIэ абыи хуэщIыжын хуейт дунеягъэкIэ къилэжъа пщIэр. Яшко кхъэм нэсыхукIэ кIэлъыкIуащ и ныбжьэгъум. И кхъащхьэм удз уэрдыхъу дахэшхуэ тралгъхьащ. ЛентIхэр зэшэкIа адреи удз уэрдыхъур жорым фIадзащ. Мартин цIыкIу и хьэдэр анэм и бгъум деж щыщIалгъхьащ. Кхъэ мащэтI лЫжЬым ятIэр бэным щытритхъуэм зэрыгъам хуэдэ игъащIэм гъауэ кыыхуэщIэжтэкЪым.

– Аращ, Мартин цIыкIу. Гуцэ хуабэ Тхьэм пху-

ищІ мы щІыгур, – жиІащ абы, нэпсым кыыхэпсэ-
лзыкІыурэ.

Аргуэру гьатхэр кьэсынущ. Кьэсынурэ, губгьуэ-
хэри мэхэри щхьуантІагьэм зэщІиштэнущ. ИкІи
пэплъэнущ псори Мартин цІыкІу и хьушэр япэ иту
кьэкІуэным. Ауэ кьэкІуэнукуьым. АфІэкІа зэи кьэ-
кІуэнукуьым. Ар кІуэжащ мы дунейм щытетым
апхуэдизу зыщІэгупсысу щыта лъахэ жыжьэм. Абы
Тхьэр кьыгьуэтыжащ. Тхьэми кьыгьуэтыжакІэщ ар
езыр.